

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОМУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫН ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕТЕРИНИН, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫН ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ СОВЕТТЕРИНИН ОРГАНЫ

1959
СЕНТЯБРЬ
5
СУББОТА
№ 177 (4405)

Архив 20 коп

Москвада америк национал делгелгеге Н. С. Хрущев биле А. И. Микоян чораан (1 арын).
Областың районнарында көдөз ажил-агый продуктуларынын садып алышынын чыл планынын күүселдезинин дугайында медө (1 арын).
ТӨРӨН ЧУРТКА 5 МИЛЛИОН 700 МУН ПУД ТАРААНЫ БЕРЭЭЛ! (1 арын).
ПАРТИЯЖИ АМЫДЫРАЛ: М. Каваса-Са-

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА:

рыг. — Партияжи агитациянын күштүг салдары (2 арын).
Шилчир Кызыл тукту салбас дөш (2 арын).
С. Донзун. — Дүктүр, өткүр продукттуу көүдөдир (2 арын).
А. Рудзинскас. — Балтиканын эрининде (2—3 арынар).
Чарлыктын төлөвлөлийн изиг детениш-кин (3 арын).

РЕДАКЦИЯГА ЧАГААЛАР (3 арын).
Ю. Зелиман. — Бүгү күжү бээрине долу шиптирилгилер (3 арын).
Ажы-хузма социалисттик чурттарда (4 арын).
Эйенхауэрин болгаш Макилланнинг тугааламшыкчыларынын доозулганы (4 арын).
Тайбын дөш демисчилерин демдетлөө (4 арын).

КРЕМЛЬГЕ ЧҮРЕКТИН ХАНЫЗЫНДАН УЖУРАЖЫШКЫН

ССРЭ-ниң Чөпсөктүг Күштериниң шериг академияларының доозукчуларын СЭКП Төп Комитетиниң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган

СЭКП Төп Комитетиниң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ССРЭ-ниң Чөпсөктүг Күштериниң шериг академияларынын доозукчуларын сентябрь 3-те хүлээп алган. Шериг академияларын дооскан офицерлер, Совет Армияга болгаш Шериг-Далай Флорунга кайгамчыктыг кадрларын белеткен берип турар профессорлар болгаш башкылар Кремльдиң Улут ордузунга, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң хуралдар залына чымылган. Армиянын болгаш Флоттун алдарлыг төлөкчелериниң хептеринде Совет Эвилелиниң Мадырларынын алдын сылдыстары, орден демдеттери. Оларнын дык хой Ада-чурттуң Улут дайынын чылдарында кайгамчыктыг дайычы орукту эрткен. Амгы үениң шериг эртеминиң болгаш техниказынын хөгжүдөлинин денелинге дүгжүп турар эргежок чугула теоретиниң белеткеди шериг академиялары оларга берген.

Эштер А. Б. Аристову, Л. И. Брежневти, А. И. Кириченкову, А. И. Микояны, Н. А. Мухомедову, М. А. Суслову, Н. С. Хрущеву, А. Н. Косыгини чымылганнар димиттиг адыш чаксаакшыны-биле уткан. ССРЭ-ниң Камгала министр Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновский, Совет Эвилелиниң Маршалдары И. С. Конев, В. Д. Соловьевский, И. Х. Баграмян, С. М. Буденный, А. И. Еременко, Б. А. Мерцлов, Совет Армиянын болгаш Шериг-Далай Флорунг политиктиг кол эргелелиниң начальнигиниң оралакчы генерал-полковник П. И. Ефимов, шериглериниң аныгы-агый кезектериниң маршалдары, генералдар, адмиралдар болгаш офицерлер база президиумга олураган.

Байыраг хурал ССРЭ-ниң Камгала министр Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновскийниң чугаазы-биле ажиттыган.

СЭКП Төп Комитетиниң Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. С. Хрущев шериг академияларынын доозукчуларына чүве чугаалаарга, хүлээп алышыкчынын киржикчилери бут кырынга туруп келеш, димиттиг адыш чаксаакшыны-биле уткан.

Кызыл тук орденниң, Ленин орденниң болгаш Суворов орденниң бирги чергелги М. В. Фрунзе аттыг шериг академиязынын доозукчуу подполковник Ф. И. Гредасовка өс берген.

Надирде—ГДР-ниң Улуттун Национал армиязынын генерал-майору Фридрих Дикель, ол генерал ССРЭ-ниң Чөпсөктүг Күштериниң Кол штабынын Суворов орденниң бирги чергелги шериг академиязын дооскан. Ленин орденниң болгаш Суворов орденниң артиллериянын Ф. Э. Державский аттыг шериг-инженер академиязында полковник Д. А. Погорелов база хуралга чүве чугаалаан.

СЭКП Төп Комитетиниң Бирги секретары болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев, Совет Эвилелиниң Маршалы Р. Я. Малиновскийниң, подполковник Ф. И. Гредасовтун, генерал-майор Фридрих-Дикельдин болгаш полковник Д. А. Погореловтун чугааларын кайгамчык улут кичээлге-биле дыңнаан болгаш адыш чаксаакшынынар каш-даа улаа үе кирип турган.

Хуралдын байыраг кезээ доозулган соонда ооп бүгү киржикчилер Георгиевский залында болгаш Грановитая палатада байырлалды-биле делгеттинген столдарга чорупкан.

Чүректин ханызындан оңа найыралдыг байдалга эрткен хүлээп алышыкчы армиянын болгаш улустун чарылбас харылзалык, Совет Эвилелиниң Комунисттик партиязын, ССРЭ-ниң чыдаан долгандыр дайышчыларынын сырый каттыжыкчынын, коммунизмин тургузуп турар совет улустун тайбын күш-ажылын камгалап туржурунга оларын белеткен көргүскөн.

Хүлээп алышыкчынын киржикчилеринге улут концерт көргүскөн. (СЭТА).

Москвада америк национал делгелгеге Н. С. Хрущев биле А. И. Микоян чораан

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазынын Бирги оралакчы А. И. Микоян сентябрь 3-те хүндүс Москвада америк национал делгелгеге чораан. Кол кирер ажикче оларны делгелгенин кол директору Г. Макклеллан болгаш АКШ-тың херектеринге түр бүзүрттирген Э. Л. Фрирсе, а ош микша америк делгелгениң администрациянын ажилдакчылары уткуп алган.

Н. С. Хрущев биле А. И. Микоян Черни америк кылымал эдеринчизиниң үлгөй-маймын көрүп, амгы үениң америк чурукчуларынын ажилдарын делгөөн кол павильонго чораан болгаш хеп үлгөй-маймыктарын көргүскенин ажык шөлгө көргөн.

Делгелгенин хей санын көрүктүдери Н. С. Хрущевка болгаш А. И. Микоянга чүректин ханызындан байыр чедирип турганнар. (СЭТА).

ОБЛАСТЫҢ РАЙОННАРЫНДА КӨДӨЗ АЖЫЛ-АГЫЙ ПРОДУКТУЛАРЫНЫН САДЫП АЛЫШКЫНЫНЫН ЧЫЛ ПЛАНЫНЫН КҮҮСЕЛДЕЗИНИН ДУГАЙЫНДА

МЕДЭЗ

(1959 чылдын сентябрь 1-ге чедир, хуу-биле)

Районнар	Сүт	Эт	Дүк
Эрзин	106,3	88,7	116,9
Бай-Тайга	97,2	81,3	116,9
Тес-Хем	85,3	83,5	105,9
Чаа-Хөл	85,0	60,9	93,9
Барыш-Хемчик	79,4	81,8	89,3
Танды	76,7	63,7	98,8
Автур	73,3	94,4	123,7
Алут-Хем	70,8	52,1	85,9
Каа-Хем	70,6	67,6	100,7
Чөөн-Хемчик	70,3	68,8	83,1
Бин-Хем	67,1	39,1	77,3
Сүт-Хөл	51,5	91,1	81,9
Тожу	39,9	107,2	110,0

Оң иштинде совхозтар:

«Тилеге»	96,2	60,8	89,4
«Барлык»	90,7	72,5	92,2
«А»	77,1	55,1	100,0
«Межегей»	76,1	59,8	108,0
«Кызыл партизан»	73,9	61,4	107,6
«Зелес»	68,4	32,4	106,9
«УТКА 25 чылы»	66,2	49,3	81,2
Дуржугла станциязы	54,3	74,6	83,1

ТӨРӨН ЧУРТКА 5 МИЛЛИОН 700 МУН ПУД ТАРААНЫ БЕРЭЭЛ!

Мал чөмчөри белеткээриниң база дүжүт ажаап алышыкчынын ажилдарына бедик көргүзүлгөни чедип ап турары дээш СЭКП-ниң райкомнарынын болгаш райүсүкнарынын кинират келгенин бугаар моон адаанда мурнакчыларын областың Хүндүлөл самбыразына кинирген.

ЧАА-ХӨЛ РАЙОН

Ленин аттыг колхоз (даргазы эш Чамбал-оол, парторганизация секретары эш Бальмий-оол)—сиген белеткелин 106 хуу, силос салышыкчынын 127 хуу күүсеткен.

Ол колхозтун хову бригадасы (бригадир эш Аспан-оол)—750 тонна сиген белеткээр оонааланы 110 хуу күүсеткен.

Ол колхозтун мурнакчыларында:

А. Белов—агый машиначы-биле сиген кестирериниң хүн нормазын 175—200 хуу күүседип келген.

В. Олзий-оол—«ДТ-14» трактор-биле тараа кестирериниң хүн нормазын 120—150 хуу күүседип турар.

Ш. Кудер—«ДТ-28» трактор-биле тарааны агылап кестирериниң хүн нормазын 150—200 хуу күүседип турар.

С. Шакар—сиген сараттаарынын хүн нормазын 175—200 хуу күүседип келген.

И. Саа—сиген бөлдүрериниң хүн нормазын 140—150 хуу күүседип келген.

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

М. Кошкар-оол—«Хорум-Даг» колхозта комбайнер, оон дузалакчы А. Монгуш—«СК-3» комбайн-биле хүнде 8 гектар черин тараа-зын тавычалап кестирерин 20—25 гектар чедир күүседип турар.

М. Селен—ол-оол колхозта комбайнер, «С-4» комбайн-биле хүнде 8 гектар тараа кестирерин 20 гектар чедир күүседип турар.

С. Соскур-оол—Чалдана АТК-нын чолочу, тараа сөөртүрү-нүн хүн нормазын 200—250 хуу күүседип турар.

С. Коровеников—Чалдана СТС-тиң «Хорум-Даг» колхозта чолочу, тараа сөөртүрү-нүн хүн нормазын 150 хуу күүседип турар.

Сталин аттыг колхоз (даргазы эш Ревнов, парторганизация секретары эш Попов)—сиген белеткелин 118 хуу, силос салышыкчынын 122,6 хуу күүсеткен.

«Комунистиче орук» колхоз (даргазы эш Настик-Доржу, парт-ганизация секретарынын хүлээлгенин күүседип турар эш Г. Кызыл-оол)—сиген белеткелин 112,6 хуу, силос салышыкчынын 145 хуу, август 30-ге чедир күрүнеге тараа дузаарынын график планын 185 хуу күүсеткен.

«Искра» колхоз (даргазы эш Доктугу, парторганизация секретары эш Чамын)—сиген белеткелин 106 хуу, силос салышыкчынын 180 хуу күүсеткен.

«Болышев» колхоз (даргазы эш Шулуу, парторганизация сек-ретары эш Доржу)—август 30-ге чедир күрүнеге тараа дузаарынын график планын 209 хуу күүсеткен.

Шилчир Кызыл туктуг

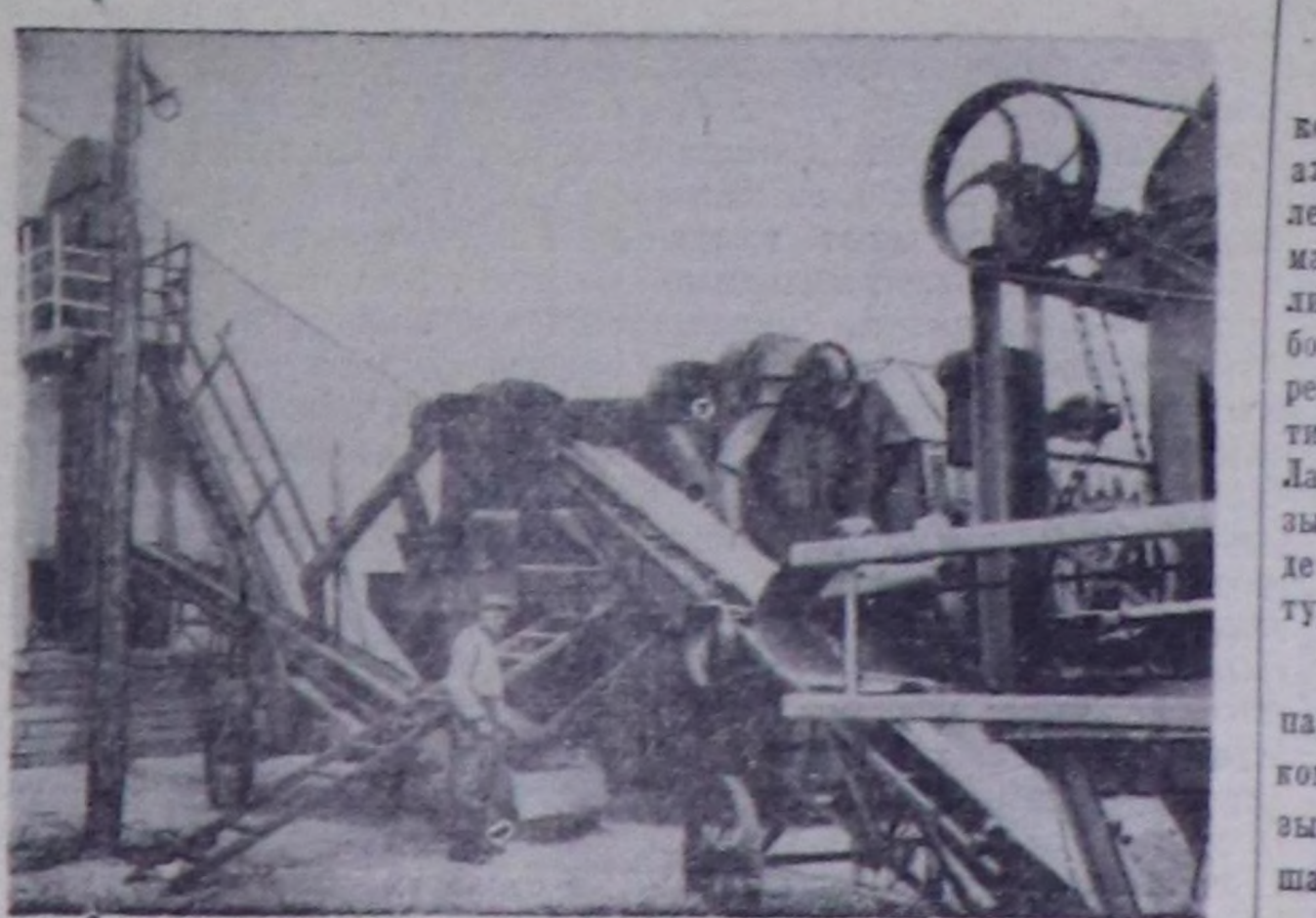
САРЫГ-СӨП. (Телефон-биле). Каа-Хем районун «Совет Тыва» көдөз ажил-агый артелиниң тараакчылары күрүнеге тараа дузаар талазы-биле социалисттик хүлээлгенин хуу-саа бетинде күүседир дөш күженишкенин ажиттап турарлар. Оң түшнелинде колхоз августун 31-ге чедир сөөлүг беш хонукта күрүнеге тараа дузаар график планын 320 хуу азы 150 тонна тараа дузаарын 480 тонна кылдыр күүсеткен.

Ол колхоз күрүнеге тараа дузаарын планын 3,5 катаптан хой ган.

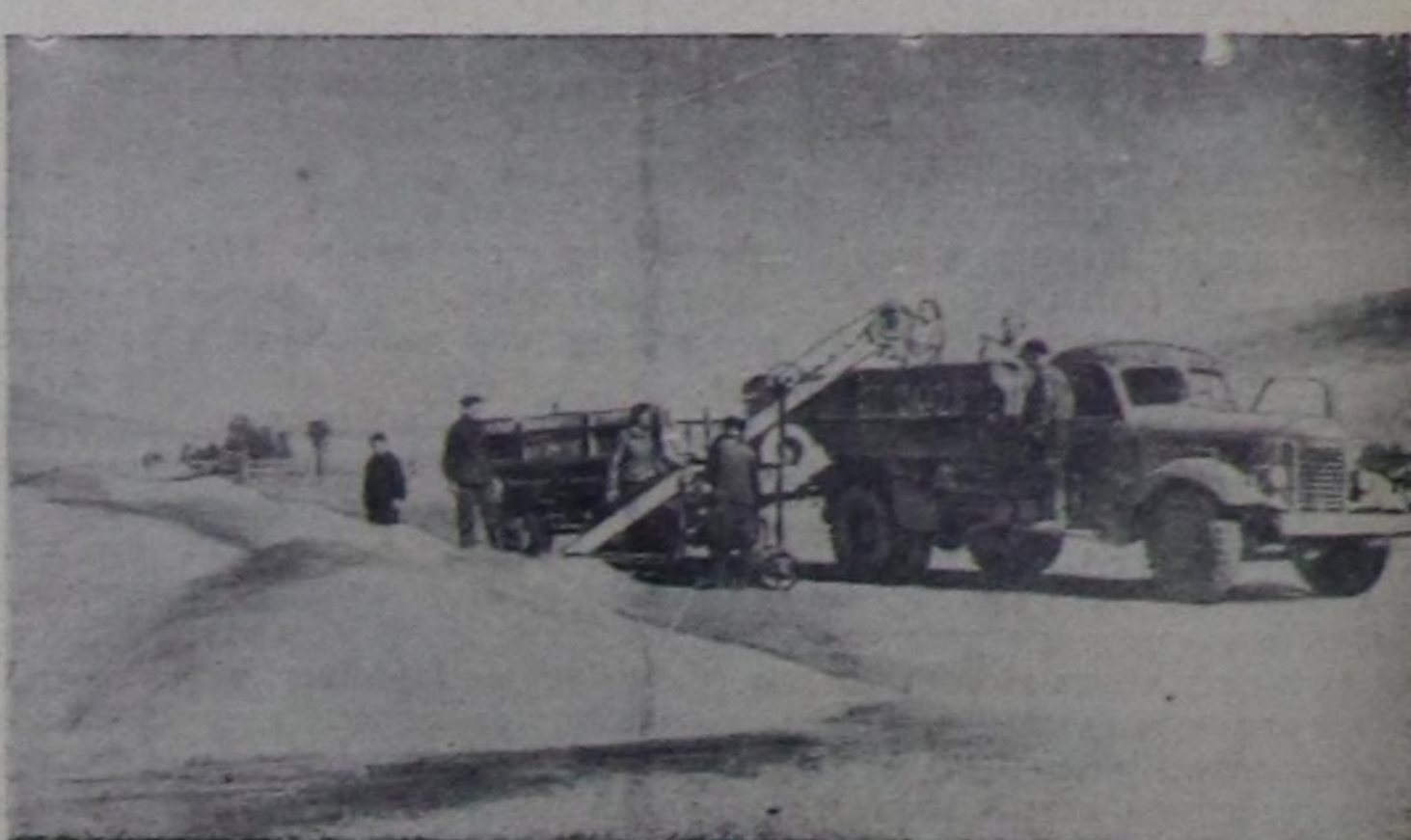
Кызылдын төп сайгарылга баазы-нда механизастыгын ийи «аа» складтар бо чылын немешкен. Олар-нын бирээзинге-ле 3200 тонна тараа-нын шыгжал болур. Бирээзинге чаа келген тараа, ийининге арыгалап, кураттыган тараа урунар.

Ол ажилдар хары угда мынчаар чорутунар: тараа эжелген машина-нын тарааын складтын бир ужуунуң даштында онгарже эжиптерге ол тараа коолайлар ишти-биле складтын кырычче үнгөш, кырма адаанда транспортатор дамчып складтын иштинге токтур. Ол тараа центенилген каан шалада үттерже токтуп кир-ген, оон адаанда транспортатор-биле складтын бир ужуунуң даштында арыгалап механизатче барып арыг-алтыгаш, оон сушпалкаларже дам-чыл көрөр. Орта кураттыган тараа транспортатор-биле дараазында складтын кырычче шуужуп чоруп турар болгаш ол складтын иштинде арыг, курга тараа болуп шыгжал-тынар.

Устунде чурукта: машинада тарааны дүжүрүп, склад кырычче үндүрүп турары. Аалаанда чурукта: бирээзинге бир шакта 8 тонна тараа арыглар күштүг «СЭП» деп ийи су-шпалкаларын ажиттап турары.

Чурукта: Танды рай-онун «Совет Россия» колхозунун Чагытай хөл чанында № 2 бри-гадазынын шанын-ды кызыл-тасты Бай-Хал-та тараа хүлээп алыр черге дузаары-биле об-ластын көдөз ажил-агый транспортувун чо-лаачымы эш В. Семер-нянын машинасында чүтүрүп турар. Фото В. Уколовтуу.

СҮТ-ХӨЛДҮН ТАРААЖЫЛАРЫ

СУГ-АКСЫ. (Телефон-биле). Сүт-хөлчүлөр чаа чылдың байлак дүжү-дүн чидирг чокка ажаап алыр дөш күженишкенин ажиттап турар.

Районун колхозтары август 31-ге чедир 2264 гектар тарааны азы бүгү тараа культураларынын 40 ажыг хуузуң кестирген болгаш кес-тинген тараанын 80 ажыг хуузуң ажаап алган. Күрүнеге тараа ду-жаарынын графиктин планынын күүселдеси он хире хонук мурнап чоруп турар азы социалисттик хү-лээлге бугаар бүгү дузааза чогуур тараанын 33,4 хуузуң күүседип алкан.

Киров аттыг көдөз ажил-агый ар-тели күрүнеге дузаар 265 тонна тараанынын 52 хуузуң кирип, өскө колхозтарын мурнап турар. «Бо-ра-Тайга», «Ишкин» колхозтар күрүнеге тараа дузаарын 33—39 хуу күүсеткелден. Ийчаарга «Ал-дан-Мадыр» колхоз бо талазы-биле чүглө 4,96 хуу күүсеткен. СЭКП райком болгаш райүсүкком индиг четпестерин ууттаарынын хемчег-лерин ап турар.

Колхозчу күш-ажыл

ШАГААН-АРЫГ. (Телефон-биле). Улут-Хем районун «Чодураа» кө-дөз ажил-агый артели (даргазы эш Төмүр-оол, парторганизация секре-тары эш Кошкар-оол) тараа ажаап алышыкчынын, ону күрүнеге ду-жаарынын талазы-биле районун өскө колхозтарын мурнап турар. Тарааны тавычалап кестирери ажаап алышыкчынын темпиниң дүргөдө-динге уугу ролдуг болган. Тавы-чаларын бөлдүрүп бастырып, тараа чүдүрүк болгаш арыгалаар база-ла эки организастыгынган.

Оң түшнелинде колхоз август 30-ге чедир 466 тонна тарааны күрүне шыгжалырынга кинирген. Ол талазы-биле график күүселден беш хонук өртө чоруп турар. Кестинген тара-нын гектар санындан ортумак дү-жүдү 16 центнер болган.

Ол колхоз күрүнеге дүк дузаар-ынын чыл планын ажык күүсет-кен, с сүтүгү дузаарын сентябрь-нын баштайгы чартында күүседир деп турар. Силос салышыкчынын 121 хуу күүсеткен.

Бай-Тайганың «Найырада»

Бай-Тайга районун «Найырада» көдөз ажил-агый артелиниң тар-ча ажаап алышыкчында комбайнер-лер Хертек Дөкөн-оол, Салчак Ла-мажап, Салчак Олчаа олар соци-алисттик чарыштын мурнакчылары болуп турарлар. Боду чоруп кести-рер комбайн-биле беш хонук иш-тинде эш Дөкөн-оол 51 гектар, эш Ламажап 47 гектар черин тараа-зын кестиргенер, а эш Олчаа хүн-де 8—9 гектар тарааны кестирип турар.

Колхозтун баштаар чери болгаш партия организациязы мурнакчы комбайнерлер, трактористер ара-зынга шилчир Кызыл тукту базз шадмадарын тургускан.

Д. МИЖИТ.

Немелде хүлээлгени алган

Барыш-Хемчик районун «Ком-сомол 30 чылы» көдөз ажил-агый артели күрүнеге тараа садарынын планын хуусаа бетинде, август 30-де күүсеткен.

Артель бо чылын күрүнеге 200 тонна тараа садар планын 216 тон-на кылдыр ажык күүсеткен, ам 150 тоннаны немей дузаарын хүлээген. Бүгү тараа культураларынын 40 ажыг хуузуң ажаап алган.

Лафеттин жаткада комбайнер Шойдан, тракторист Демирбай, са-вац хөпсөөнчизи Чечек-оол олар хүн бүрдө ажык нормазын 130—170 хуу күүседип турарлар. Тараа хүлээп алыр пунктта колхозчулар-дан Дондуп, Седен-Дамбаа, Сайын-

С. АРАПАН.

Чогумчалыг хемчеглер

Чаа-Хөл районун «Найырада», «Бурунгаар» колхозтарынын Ша-нч чылаарында 3000 ажыг гек-тар тараанын ажаап алыштын ажилдарында дык хей механизатор-лар, чолочылар болгаш колхоз-чулар кирип турар.

Районун херегекчилер ниятте-ли алаа нияттин чөмөнчелгенин организастаарынын чугулазын өө-рөпп көргөш, «Найырада» колхоз-тун Шаңчыла төп хову тураан-ды столдоя тургускан. Алаа ол кол-хозтун болгаш «Бурунгаар» кол-хозтун тараажылары чөмөнчип ап турар. Райпо өчө аш-чөм продук-туларын хүн бүр чоруп берип турар. Столовая хүнүн-не өртөн-генин 7 шактан кезээкенин 9 шакка чедир ажиттаар. Колхозтар өскө колхозтарын мурнап турар.

Тарааны тавычалап кестирери ажаап алышыкчынын темпиниң дүргөдө-динге уугу ролдуг болган. Тавы-чаларын бөлдүрүп бастырып, тараа чүдүрүк болгаш арыгалаар база-ла эки организастыгынган.

Темпини улам дүргөдөдир

Сүт-Хөл районун «Бора-Тайга» колхозунун тараа шадеринде «С-6», «С-4» деп маркаларын 6 комбайнар, бир лафеттин жатка ажиттап турар. Комбайнерлерин аралында Довгак Деге «С-6» ком-байн-биле хүнде 17 гектардан эвөөш өскө черин тараанын кес-тирип, ажык нормазын үргүлчү 150—200 хуу күүседип турар. О. сезонда 280 гектар тарааны кес-тирер оонаалды, ам 240 гектар-ын кестирген болгаш сезон дүргү-дүдө 450 гектар чедир кестирерин хүлээген. Чарыштын ол мурна-кчынын үлгөй-биле комбайнер-лер Очур-оол, Танов олар база-ла эки ажиттап, ажык нормазын 150 хуу чедир күүседип турарлар.

Трактористер Сыгзак, Очур-оол, Конгар-оол олар ажаап алышкы-нын өрткөн хүннеринде мурнакчы-лар болуп шыгжаланнар.

Колхозчу тараажылар күрүнеге тараа дузаарынын планын сен-тябрьин баштайгы чартында күүседирин, пландан ажык 160 тонна тарааны күрүне шыгжале-ринга кинирин хүлээгенер.

Хову тураанда масса-полити-ктиг ажы эки тургустунган. Ийла тараажыларын күш-ажыччы чо-рукче улам сөрүп кирип турар доозунар болгаш плакаттар асты-ган. Көдөз клубун уран чүдү бөл-гүмү концерт көргүзүлгөни чо-рулуп турар.

Ийчалаа-лаа четпестер база бар. Колхозта кестинген 700 ажыг гек-тар тараанын чүглө 65 гектарын агылап ажаар арга-биле кескен. Ажиттап турар чангыс лафеттин жатка үрелишкенин тавылап турар. Күрүнеге тараа дузаары-нын темпини дык оожум.

М. ЧАРТАН-ХУНА.

Нүженишнинниг ажил

ХОРУМ-ДАГ. (Телефон-биле). Чөөн-Хемчик районун «Хорум-Даг» көдөз ажил-агый артелиниң тараа шадеринде ажаап алыш-тын ажилдары улам күштелги ту-рар. Сентябрь 1-ге чедир колхозтун кессе чогуу 1511 гектар тараа культураларынын 45 хуузу кести-ген болгаш оон 68 хуузуң агылап ажаар арга-биле тавычалап дескен. Ажаап алдыгдан 356 гектар тараа-нын гектар санындан ортумак дү-жүдү 12,6 центнер болган.

Колхозчу тараажылар күрүнеге тараа дузаарынын планын сен-тябрьин баштайгы чартында күүседирин, пландан ажык 160 тонна тарааны күрүне шыгжале-ринга кинирин хүлээгенер.

Хову тураанда масса-полити-ктиг ажы эки тургустунган. Ийла тараажыларын күш-ажыччы чо-рукче улам сөрүп кирип турар доозунар болгаш плакаттар асты-ган. Көдөз клубун уран чүдү бөл-гүмү концерт көргүзүлгөни чо-рулуп турар.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

ПАРТИЙЖИ АГИТАЦИЯНЫҢ КҮШТҮГ САЛДАРЫ

Чаа-Хал районунун Ленин аттыг кезде аял-агыл артелинде эш Балчый-оол секретарынан партия эге организацианын партийжи агитас-массалыг аял-агыл колхозтун мурунуга салынган аял-агыл чуту-гула кампаниялары-биле дүтүтүр чорутуп турар. Партия эге органи-зациясында коммунистерден, комсо-молчулардан, партия кижигуну эвес активтерден тургустунган 35 агита-торлар аял-агыл турарлар. СЭК-иниң XXI съездининг шийтирлерин колхозчу массаларга тайылбырлаар-ын ортокко чутулган барым-далааш, партия организацианын чы-дын эгезинде агитаторларнын состав-ын эге көргөн болгон оларын кол-хоз бугурулушунда аял-агыл участоктарына таарыштыр тургус-кан.

Бо чылдын эгезинден бээр агита-торларнын сургаалдагы чөвүлел хуралдарын 5 улаа чымдырган. Аял СЭК-иниң XXI съездининг төгүтүг шийтирлерин боттандыра-рынче уланган, чутула айтырылар-нын колданы чуталашкызын.

Бригадалар, фермалар, аял-агыл бугурулуш тус-тус бичигелаткан агитаторлар достамал аял-агыл, боттарынын аял-агылнын түнөс-дөрүн 5—10 хонгам-ла партия эге организацианын берип турарлар. Агитаторлардан эштер Чылаак, Ку-ваа-Сарын, Доржу, Балчыг, Ды-дый-оол, Жукова, Очур-оол, Вавуу, Васильев, Кызыл-оол болгон оон-даа эскер чонун ортузунга пар-тийжи-политиктиг аял-агыл белик денелге чорутуп, ону аял-агыл-нын чутула сорулгаларын чедип-шининг шийтирлеринин айтырыл-дары-биле холбоштырып турарлар.

Эге организацианын чындыла эд шырак белеткедиг 7 кижиден тургустунган лекторлар болуп А-Туруг ортокш шкolasинин директору, коммунист эш Балчыгын уу-тургазы-биле, доктаамал аял-агыл турар. Олар 60 чылдын эгезинден бээр 35 лекцияларын аял-агыл-агыл турарлар.

Оон алдыда эге организацианын органы «Күш-агыл» хана солу болгон «Крокодил» А-Туруга чо-руп тур» деп шюдугул солуп ай-санында үнүп турар. Оларын ари-нарына колхоз бугурулушунда мурунуга салынган сорулгаларын, аял-агыл адыраларында че-

дишкисинерин болгон четпестерин чотугу эгезинде илереди бичип ту-рар. Аял илереттинген четпестерин партия бирозунун, колхоз баштаар черинин хуралдарына чутулаашым, чотугу ебүнде хемчеглерин ап ту-рар.

Колхозтун төгүтүд эгелеш бри-гадаларга, фермаларга чедип көсүк агитацианы база калбарган. Улус аял-агылнын улам ийи хөгжүд-дөрүн дугайында бистиги чутулуш-туу, областын, районун, ол ийишк колхозтун чеди чыл планынын кол-хоз чутурагайларын чутуп бижеш, аял-агыл, Лооунар, плакаттар, кир-гүтүг, хүндүлел самбыралары тур-густулушкан. Бригадаларда, ферма-ларда агитаторлар доктаамал үнүп турар.

Ол колхозтун деисеэринин агаар-бойдузуну байдалдарына холбоштыр аял дүтүт ажаап алышканын еске колхозтордан ооздан эгелеш. Мында ам аял-агыл аял алышканын чорутуп турар. Ооруг болгон Улуг-Хову деп черлерде хову тураларда ийи че-де кызыл булуңарын организас-таан, тускай бакчыларын тургус-кан. Олар партияжи агитас-масса-лыг аял-агыл бугу бугу бергенер. Ол кызыл булуңар дүтүтү кыска хуусаа, чидир чокка ажаап алы-рыны колхозчуларын, механизатор-ларын кийгырып турар лооунар, плакаттар, еске-даа чүтүд-биле шийетинген. Бригадаларда агита-торлар Вавуу, Кызыл-оол, Дыдый-оол, Чорей-оол, Киров олар тараа-жыларын ортузунда беселаларын, солун юмчулгаларын чорутуп эге-лей бергенер.

Колхозта партия организацианын партийжи агитас-массалыг аял-агыл учур тургустунган түнөс-дөрүн колхоз аял-агыл талаш-биле че-дишкисинерин чедип алырынга ол улут салдарыг болгон. Мындагы кезде аял-агыл артелин нийтинин малын, баш санын естүрүлүшүн күтүе планын чартык чылда ийи-тиг-биле 112 ху күтүскен. Оон-биле черелестир мал аял-агылнын продуктулуу орток чымдарга бо-лаарга дыка берген. Бо чылдын аг-уст айыны 1-де колхоз бир саар инектен ортума-биле 812 литр сүт-тү саап алган. Эрткен чылдын ол-ла үзүндө 600 литрин саап алган. Мурунчын саанчылар Олчакай,

Анай-оол, Аяк-Кок олар бир саар инектен ортума-биле аял-агыл чымыда 1000-1000 литр сүтү саар хулкелерин алган, 8 аял-агыл да 870—940 литрин саап алганар.

Колхоз күрүнге сүт садарынын чыл планын август 25-те 104 ху күтүскен, районга бирги черин эгелеш. Совет Тываның 15 чыл өмүг байырлаанын чедип пландан ажыр 200 центнер сүтү дүжарын хү-лөнгөн. Эрткен чылдын колхоз орту-ма-биле бир хойдан 0,950 грамм дүктү кыргып алган болза, 60 чы-лын 1,3 кг дүктү алган. Эрткен чылдын күрүнге дүк садарынын планын чедип күтүскен болза, а 60 чылын чыл планын районун еске колхозтарын мурнап, август 25-те, 101 ху күтүскен болгон план-дан дашкаар 20 центнер дүктү дүжарын хүлөнгөн. Күрүнге са-дар эыттиг чыл планын 80 ху күт-сеткен болгон сүт садарынын пла-нын чокку үеде доозар.

Мал чедирини белеткедиринче китэргейин улугаттырган, колхоз 2300 тонна силос белеткез турган, 2300 тонна кылдыр, чыл планын 101 ху күтүскен. Силос белеткели ам-даа түгүтүлүп турар. Ол ийишк сиен белеткединин планын база-ла доозуп турар.

Коммунист эш Очур-оолга уу-турган колхозтун дүтүт бригадасы-нын кижигунерин районун еске колхозтарынын дүтүт бригадаларын-дан база-ла мурнап турар. Бо чылын чурталганын 15 бакчыларын дүтүр турган, 24-тү тулуп, аял-агыл кыргын. Ол ийишк бугурулушун болгон культура-амыралдын чам-дык дүтүлүшүн план бугулаар доос-кан. Колхозчуларын инициатива-зы-биле А-Туруг ортокш шкolasы-нда 160 киж өөренир чаа ба-жыны тудуп доозуп турар. Брига-данын кижигунери ам мал кажаа-ларынын чаа дүтүлүшүн болгон эр-ти кажааларын септелгелерин ок-тябрь айыны 1-ге чедир доозар дөш-улам күженишкисинин аял-агыл турарлар.

Партияжи агитас-массалыг аял-агыл белик денелдиг тургустуу чорук аял-агылнын чутула сорулгаларын чедип-шининг шийтирлеринин ол хире улут салдарыг болуру үстү-де чижестерден ийиш-тир.

М. КАВАА-САРЫГ,
«Шынык» корреспонденти.

Комсомол комитетинин секретары ам кымыл

«Совет Тыва» колхозта комсомол-чулар 60 аял, ол аял-агыл аял-агыл оон-даа хой. Аял-агыл бугурулу-шын чотугулушун оларын ролу биче эвес. Колхозтун сүт-бараан фермасында М. Тугус-оол, С. На-пит, хову аял-агыл Ю. Дамбыра мышам үзегеринг комсомолчуларын аял-агыл дайындаа участоктарын-дан көргүзүп болур.

Бир эвес партия организацианын-дан комсомолдун аял-агыл боттуп удурун болза, а комсомол комите-ди колхозчу аял-агыл артелин бү-дүргүлүшүн хөгжүдүшүгө бүтүн эгелешкен, аял башкарган болза аял-агыл көргүзүлери-даа белик, чөөн. Ол эш база кандыг-даа аял-агыл мурнакчылар-даа хой болуп турган.

Ол егелде хандыгыннан. Аял-агыл ортузунга кижизидилгелит, культура-массалыг аял-агыл органи-застаар хамаан чок, харын комсо-молчулар кижигун дайымын ха-рыштыр киян бешти тыйып турар. Эрткен өчүт-сонгудалыг үелен бээр комсомолдун хуралы болган.

Комсомол комитетинин секретары-на мындаа А. Бичекейин сон-гаан турган. Ол эш кандыг-даа аял-агыл организастаан, оон Кызылче өөренип чоруткан. Секретарынын хү-лөзүлгө, мындаада библиотека эрге-лештин турган В. Лутовага шал-ажылдын көргүзүлери-даа белик, чөөн. Ол эш база кандыг-даа аял-агыл мурнакчылар-даа хой болуп турган.

Чорутпайн, таарымчалыг шаг-уени эрттирип турган, сөзүндө еске че-ре аял-агыл чоруткан. Ол бүтүгү колхозта комсомолчулар шүтүп аял билбес-ле болгай. — Секретарымыс кымыл?—деп айтырган чоргу-лар.

Колхозта партия организацианы-нын секретары турган эш Тугу-даа, оон аял секретары эш Кийеи-даа комсомол аял-агыл удурун херек-ке албай келгени шын эвес. Ол мышам ВЛКСМ-иниң Чаа-Хем райко-му (секретары эш Саймы-оол) ком-сомол эге организациаларынын аял-агыл боттуп удурун турарын бо бүтү база херечилеп турар.

А. ТОГУТ-ООЛ.

ЭВИЛЕДШЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

БАЛТИКАНЫҢ ЭРИИНДЕ

Буржуаз эжелелдин чылдарында барык чүс муң хире литвалылар даштык чурттарга, хой нурууунда далай ийи чурттарга кече бергенер. Литваның хоорайларында фабрикаларын болгон аял-агыл кү-жү салыгалары чедирин эжи-теринге ай, чымы-биле манааш чө-дөлүткөн аял-агыл-даа, түрөг-ги аял-агылнын кулактарга аял-агыл помешиктерге хунашын алган аял-агыл өрөш дөш хөргөткөн хамыштар ба-заарларын куш-агылчы тараачылар-даа дөш, көчүп чоруп турган. Фашистт бугу-чуртга ча-гыртылаларын сугар дөш тулуп турган кара бакчыларын, аял-агыл лагерьлеринин болгон киж элтер хейлдерин өрөздөлгелерин саны чаа-шын соондасы мөңгү мышам дүргөсү турган төрөсү чурттарга хостуг тымар аргам чок болгон киж бир-үтү шүтүтү даштык чурттарга дөш үнүп турганар.

Аял-агыл даштык чурттарга дөш үнүп ол кижилер, чанган куштар дөш, төрөсү чурттарга, Литва-же өөр-өртү-биле чанан кээп турар.

1. ЛИТВАНЫН АРТЕНИ

Литвада ескерилер чүе болза, муң-муң чылдар мурундагымы мышам, көк Неманын чанан дүр-гаар оон чаттыла берген, оон эри-терин мөңгө шалга мөңг чылар Бал-тикийн чалгыларын чун чыла-ры-ла бээр оон. Мындаа-даа Неман хемини шандыгына база чок. Оон сүтүгү унун чоктаа чаа мөңгү-таш, сүт күлү-биле шийтээр улут күштүг элтерини станияларын тудуп эгелеш, оон тудуу ам дооступ ту-рар! Ол станиянын «түбүлалары» Улут Октябрьдин дөргөн ийи чмет да турганын хөдөө артыктайр. Мы-

болурунун оонда республиканын электри оу-биле хандыгы эгелей бээр болгон чурт чуртунга «Каунас далай» деп чаа ат тыйып келир.

Чүе-чүе чылдар мурундагымы мышам, Балтикийн чалгылары шүдүлүлүшүн мурал кааны ча-жымы аял-агыл хуна-чининин үлүг чалгылашкан турар, мындаа-даа оон эри-теринге чок кавы-зында аял-агыл-чуртталганы чүлө чөөрби чылдар мурунда турганы-биле дөмөйлөр аргажок, сыр ескерилген. Шанда балчыкчаларын аргажок хемжигештери-биле далайче ханылап, ырадыр балыкчаар дээр арга чок турган. Аял-агыл уде Литваның балык тулар күтүлүг флотунга Бал-тий далай бешин тар аял-агыл: оон флот ам Сонгу Атлантикада сельде балыктарын, Канада эри-теринин чанынан далайын окуп балыкта-рып, Африка дийнч чанынан—сардин балыктарын тудуп турар-лар. Литвада балык тулагызы да-йын мурундагы чылдарга дөмөйлө-гө ам 35 чатан ескен; балык тулуг-галынын талаш-биле Европанын да-лай чаны чурттуг элөш хой чурт-тарын Литва четеш, эрткен. Совет Литваның балык тулар хой санын флотун шүтүтүп (эшит) чоругу базаалардан ескенин! Клайпеда хо-райда сүдү тулушкунуң улут заводунда кыска хуусаа иштинде тудуп кылгалаан. Прибалтикада хой балыкчаларыг өң улут бугу-ругелер база мында тургусту-гулаан.

Литваның хоорайларынын болгон кезде суурларынын аттарын совет-терин тургустууларынын мурун-Улут Октябрьдин дөргөн ийи чмет да турганын хөдөө артыктайр. Мы-

дыг болза-даа оларын хевир бол-гаш мында аял-агыл мурунда тур-ганын дун-хунун аразында мы-галыш мышам мындаа чарыткан. Чижек кылдыр республиканын үе-лүтүгү болгон культура-массалыг эң улут төү—Каунасты ап көрө-лөш. Оон өздөлүшүн дугайын моон адаанда барымчалар бешин тодар-гайы-биле херечилеп турар: бо үеде хоорайнын үлүгү 1929 чылда-жылыга дөмөйлө алды катап хой-агыл продукцияны бугуруп турар болгон ол-ла 1929 чылда Литваның бүтү-лүгүлүшүн берип турганын дун-хун чартык катап хойну берип турар! Урмек, артында-ла барык шүтүтү немек, белги, америк, швед капиталистерин холунга тур-ган фабрикаларын орунуга, Кау-наста аял-агыл үнүп улут заводтары, үлүгүлүшүн чаа адыралы ам тур-густугулаан. «Паргале» заводу бус-турбиналарын бугуруп турар, ол турбиналарын чүлө акы-дунаа со-вет республикаларга эвес, харын дыка хой даштык чурттарга база чорутуп турар. Каунаста электро-моторларын, кезде аял-агыл ма-шиналарын база бугуруп үлүгүлүш турар. Совет тургустугун мурунда Каунаста колдуула-ла пас-таам бугурулушын сайырангай турган.

Ам ол таарымчалыг кылдыр ескен. Хоорайнын бугурулушун 1939 чылда турганын дөмөйлөргө бо чылын торгу болгон дүктөн кыл-ган пестерин дөрт-беш катап хойну бөдөөр. Дүктөн өш аргымы «Дроб» аттыг фабриканын продукцияны Брюссель делегелешине алдын ме-дыл-биле шаандык делегелештир-ген.

Брест областы. Иваново районун Сталин аттыг колхозунда комсомол-чу-агажтарын ферманын органи-застаан. Аял-агыл мурнакчылар комму-нист күш-агажын коллектив деп белик атты чедип алыр дөш деми-сежи турарлар. Ылангыя санын-лар эки аял-агыл турар. Олар чыл эгезинден бээр инек бугурулуш-не 2300 килограмм сүтү саап алганар.

Чуртукта (солгай талашында он талашында): колхозтун аял-агыл ферманын мурнакчы санын-лар комсомолчулар Нина Вирвич, Степа-нида Выхричев болгон Надежда Близник.

Фотозу М. Микисовичини.

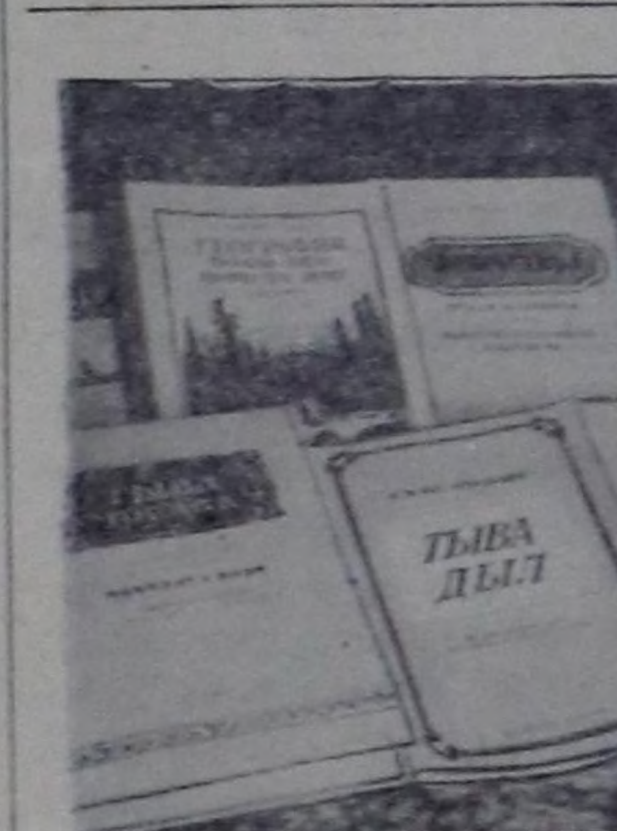
СЭТА-нын фотохроникасы.

Тудуг звенозунда

Улуг-Хем районун «Партиянын XX съездин» кезде аял-агыл артелинде эш Кандага баштаган тудуг звенозунун кижигунерин 1959 чылда планын хуусаа бетин-де ажыр күтүскен дөш күжениш-кисинин аял-агыл келгенер. Хову тургалыга 100 оуттук күбүтү, кол-хозчулар болгон механизаторлар чурттар 2 бакчынын, эг-херексе-дер шыгээр скалдыт бо чылын аял-агыл турар.

Звенозун кижигунери оон ийи-тарга кургалыр черин кыска ху-саада тулуп дооскан, 130 мың хүттерини, 150 мың айымыларын чаап кылганар. Тудугун кол-хоз аял-агыл планын Совет Тываның 15 чыл өмүг че-дип күтүскен дөш социалистт чар-ыш тудугуларын ортузунда калбарган.

Т. АҢГЫРАЙ.

Бо чылын областын ном үндүр чери тыва шкolasарга өөр-чир 18 аттыг аял-агыл өөрдилге номнарын үндүргөн.

Чуртукта: ном үндүр черин үндүргөн өөрдилге номнары.

Фотозу А. АИРНИИ.

Шилчиір Кызыл тукту салбас дээш

Чаржып турар районнарда

Совет Тываның 15 чыл өмүг, Октябрь революциянын байыр-палынга болгон СЭП ТН-нын ам болуп Пленумунга чедип-шининг ужурамыр дээш калбарган социалистт чарыштын бо хүнне-ринде боттарынын аразында чарыштыг Таңды, Чаа-Хем районнар телеграммалар солукшанар.

Амгы хүннерде чарышча практикт сорулгаларын шийтир-лээр талашы-биле Таңды райондан келген телеграмманы иза-хем-чилер харылап чоруткан. Күрүнге 1 миллион 525 муң пуд та-раа дүжарын, ажап алышканын болгон үзүмдерин уруушкунун, күрүнге сүт садарын октябрь 1-ге чедир бүтүн күтүскен, а эет садарын ол үе иштинде 90 хуудан нуду эвес күтүскен алы-рын, малга бөдүүн болгон шыктыг чедир белеткезирин сентябрь 15-тин бетинде доозарын, район күрүнге дүк садар планын ажыр күтүскен-даа, пландан ажыр ам-даа 5 тонна дүжарын иза-хем-чилер ол телеграммалар айткан, а таңдыжылар база-ла ол шыкаш тодаргай хүлөзүлгелерин алган.

Дүккүр, эъткир продуктулуун көвүдөдир

Августун эгезинде бир-де хүн Борбак-Арыг ховузуңу онугу-чиг-тил, кара нугаан бүтүлгелеринге эр-те өртө, халгелит серинге үе ту-ган. Ол мыңаар шээр малга таарымчалыг эки олардыр-дыр. Дөш кыргында чорутуп үнүп көрөмөк, мөңг мурунда онтарга кодан хой өлтүп чор. Хойжу өртөтүн серинде хойларын олардып, кадарып чорутуру ол.

Бо чогуу кымыл дээрде Чаа-Хем районун «Совет Тыва» кезде аял-агыл артелинин хойжу М. Мижит-оол дээрин ол. Колхоз 1947 чылда тургустунганын бээр бо үеде чедир нийтинин мал аял-агыл хөгжүдери дөш эң кымыл аял-агыл хөгжүдери бирозонго ол савалын турар.

— Бүтү чуртталгаларын «хөгжүм» дыка-ла дымнадым-деп, мен баштай хойжу-биле ужу-решам, хөргөжин турган чутам-нын аразында мыңа деп башташкан-дым.

— Кадарчынын «хөгжүм» (кар-гырамы) ийиң бээр чүе-дир ийиң — дөш ол хулукутур кагды.

— Чалгаарың бээр аа?

— Тала-даа, дайымы, мырыңай кайын муңаг боорлан мөңгөр. Со-аунарымы, ном-дентерлерин олу-руу эргалыг болуп турар.

— Каракула болгон нарын дү-түт хойларын аял-агыл каданнар кыл-дыр үскөш, чери ак, терен, эки өлтүтү черлерге олардыр болза, оларга дыка таарымчалыг болуп деп болзар мен. Ийиң хемчеглерин боттандырып чедип алыр-даа мен—деп хойжу чутулаан. Кара-кула, меринес хойларын таарымча-лыг, эки өлтүтү черлерге олардып ажаар болза, бо чылын-даа азы кел-дир чылда-даа оларын күш-дентел

Баштайгы хүннерде

Сүт-Хал районун «Адан-Маа-дыр» колхозу күсүк агарлашкын-ын шалышкын чорутуп турар. Кол-хозтун хой кыргылаанын пункту-зунда 12 хачылыг алектотаргаар болгон 6 хол хачыларын колхоз-чулар аял-агыл турар.

Кыргылаанын баштайгы хүнне-ринде 2600 хойларын кыргып, оон 1500 кг эки шынарлыг дүктү а-ган. Хой буртуз ортума-биле 500—700 грамм дүктү берген. Агарлаш-кында М. Куулар, О. Дыдай, К. Докур-оол, Д. Монгуш олар хүн бүтүрде 30—40 хойларын агарлап, үлүг-норманын түгүлү ажыр күт-сейип турарлар. Агарлашкын аял-агыл ийишк шоланын аял-агыл-дары С. Ондар, Б. Ооржак хүнде 20—30 хойларын кыргып туралар.

Х. МОНГУШ.

семи, келер чылда бо чылдындан хой дүктү кыргып ап болур.

Хойжуңуң колданында бүтү хой-лар чоккук хүннерде чедир өчмө-лөш туруп турар болгон оларын күжү семи. 1958 чылда төрөсү 400 ховдан 402 хураганын, хой буртузунда 2 кг дүктү, а 1959 чылда 334 төрөсү хойдан 344 ху-раганын, бир хойдан 2 кг 500 г дүктү ол алган (мында күсүк агар кирбөөн). Мал аял-агыл эки көргүзүлгелер чедип алганы дөш ол каш катап хүндүлел бижиктер-биле шаандык келгени аял-агыл таарылаа эвес. Кышталганын аял-агыл белеткели ол чорутуп келген.

Бо чылдын бирги чартында мал аял-агыл продукттарын бугуру-рин болгон күрүнге дүжарын кө-вүдүткени дөш РСФСР-иниң Мини-стрлер Чевулаан бистиги облас-таштыр Кызыл тукту, чүс муң рублдин акша шаанын тымыс-канын улут өөрүшкүгүн илерет-пишкан, хойжу М. Мижит-оол ажаап турар хойларын баш са-нын естүр, эъткир, дүккүр про-дуктулуун улам-на көвүдөдир дөш социалистт хүлөзүлгени алышмаа, улут күженишкисинин аял-агыл турар.

С. ДОНЗУМ.

Улам сорук киришкын

Эриң районун «Мерен» колхоз-чун аял-агыл чедир кезде аял-агыл продукттарын бугуру болгон белеткез талашы-биле 1959 чылдын ийиң кварталында белик көргүзүлгелер дөш Тыва облас-та РСФСР-иниң Министрлер Чевулаан-ниң шилчиір Кызыл тукту тымыс-канын улам-на сорук кирип, мал-дык бичыг чөм-сүтүрүн пландан дашкаар белеткез дөш күжениш-кисинин аял-агыл турарлар.

Колхозтун ситен бригадаларын болгон мыңчынар август 26-га чедир ситен белеткез планын 103 ху күтүскен, 4726 тонна эки шы-нарыг ситени, 963 тонна силос-ту саган. Ам колхозта мал чедир-инин артыкшыдыг күрөзүлгө-лөш.

Литваның аял-агыл чедир боттандырып, өттөтүр, сөктүрүп чоран тараачын ам холдуруп келген, хостуг, аял-агыл-жиктиг хамааты болу берген. Совет Литваның күш-агылчы дыка хой тараачыларын хөргөш алдын сымдытар, өрдөнөр болгон медал-дар каастап турар. Кезде суурларда аргалаар бакчынар чиде берген болгон чаа-чаа шкolasар, культу-ра бакчыларын, өмөңгелер, улуттук театрлар тургустулушкан. Буржуаз эрге-чарыгынын кол багалы тур-ган дөргө Карелияст өңчүл тур-ган черинде ам Литваның кезде аял-агыл академиянын бакчынын тудуп турар болгон сургуулар хоорайжыгы мында өңүп турар.

Литва шүлүкчү Межлайстисин алдарыг ырында «Неманын кы-рында эргети хүн ескерил берген» деп мурал турар. Төрөсү чурт чар-ыткан, чечетелген.

2. ЧЕДИ ЧЫЛДЫН ЧАҢГЫС ХҮНУ

Улут чеди чылдын барык чеди айы өртти. Хүн бүтүз күш-агыл-дын чаа мадыраларын төртүтүлүп турар, неделя болгон ай бүтүз Со-вет Литваны чаа-чаа тилгелер-биле баштай турар. СЭП-иниң XXI съездининг төгүлүг шийтирлерин ийи дугайын солунар чокка чаа-ла дымнаканар. Мындаа-даа съез-динин аял-агыл аял-агыл аял-агыл ам аял-агыл боттандырып турар. Литваның чөөн талашында Бал-тика чанынын эң улут тудуларын-ин бирээ—бүс күжү-биле ший-чээр электри стацияларын туду-нуч белетели чоруп турар. Чеди чылдын төңүтүндө республикага электри күжү бугуру 2,9 катап өсөр. СЭП Тен Комитетинин июнь Пленуму болуп эртти турар хүнне-де Вильнюс хоорайга Литвада бир ду-гаар перфоратор машинасын кыл-гаар, чымы тургустан. Ол болза са-налга машиналарын чокку чылдар-да бугуруп үндүрерин эгелээринге улут базым болгон. Пашекеште те-лефон шүтүмүн кылырга херек-лээр сыгырган демир заводун тур-гускан. Автоматизация болгон тракторун артык ескертерин белет-көөсү эвөдү

Балет АССР-нің Күрүненин хөгжим-шпи театрының коллективінің ССР Эвдильяни Күрүненин академиктегі Улут театрының филиалының сценаристі Г. Синисалонун «Сампо» деп балетин көрсөткенер. Ол балеттин балетмейстер-режиссеру — М. Смирнов, дирижеру — РСФСР-нің алдарлы артисти И. Шерман, чурручусу — А. Шелковников.

Чурукта: Балеттин бирги кезеңден көртүзү.

Фотоу А. Батановуу.

СЭТА-нын фотохроникасы.

Чарлыктын төлевилелин изиг деткиишкин

Демиселди калбартып турар

Эрзин районун «Мерен» колхозунун ажил-ишчилери арага-хымисты кытта кылдыр чорукка уур деми-селдин кемчелеринин дугайында РСФСР-нің Дээди Советинин Президиумунун Чарлыктын төлевилелин таныжып көргөш, чонун чагай амдыралын улам экижидеринче улаанган ол документини бир үн-биле чуудатканын хүлээп ап турарлар.

Арагалаар чорукте үргүлчү сундугар база арагалаашкын организастар, чамдык кижилеринин нийтинин ажилындан чардыктарына өйлөшкөн Ак-Дарга, Сандан-оол, Чыл-ба-оол, Хүлөр, Дадарыкпай, Божа, Селди, Бузураа, Манай, Ларнон ышмаш кижилерин бак үтүгелдиги.

Ниитинин корум-чурумун карак огу дег камгалаар

Ниитинин корум-чурумун камгалаар дээш демиселди элзэн күш-тедиргеннин түнелинде, сөөлүгү деде областа хулган херектер үлгедигери көктүзү-биле эвээжен турарын чоокта чаа Барын-Хемчик районун түнөгө болган хоойлу ажилдакчыларын чөүлөс хура-лы демгелзэн.

Ылангы Бай-Тайга районун хоойлу-дүрүм камгалаар органдарынга эртен чылдың баштайгы чар-тында ниитинин корум-чурумун үрөөр чоруктар ийден хай катап кызырылган.

Оон-биле чергелештир чонун ортузунга хоойлу-дүрүм танылгалы Барын-Хемчик района четпес чо-

руттуган чорук хуралга илерзөн.

Ол районда кем-херек үтүгелдигери ам-даа үргүлчүлүк турар. Биче хулган херек үтүгелтеш, чүтле бо чылдың баштайгы чартында безин элзэн кижилер кемчеге оонашкан.

Мындыг четпес чорукту дарыг чалайдып, районун хоойлу-дүрүм камгалаар органдарынын ажил-чорудугазын амгы үнөгө негелдеринге дүштүр экижидерин районун суд, прокуратура, шагдаа органдарында база автомашиналар шим-чөөшкенин чогур чурумун тургуз-уарын автономиясынын черинден чө-вүлөс хураалын киржикчилери негел турганнар.

Д. МИИТ.

Колхозчуларга таныштырган

Сут-Хал районун Култура ба-жынынын директору эш Кеңенге уурткан агиткулубригадан кир-жикчилери чоокта чаа «Алдан-Мад-дыр» колхозтун мад чени белетпес турар бригаданын чораш барган-нар. Уран чүтү бөлүмүнүн кон-цертин эгелзериин мурнузда ВЛКСМ райкомунун инструтуору эш

Сат арага-хымисты кылырын хоруг-дар дугайында РСФСР-нің Дээди Советинин Президиумунун Чарлык-биле колхозчуларын таныштырган.

Агитбригаданын киржикчилери районун эске-даа колхозтарына барып, солун концерти көртүзүп чоруп турарлар.

О. БОРАШ.

Колхозчуларга таныштырган. Сут-Хал районун Култура ба-жынынын директору эш Кеңенге уурткан агиткулубригадан кир-жикчилери чоокта чаа «Алдан-Мад-дыр» колхозтун мад чени белетпес турар бригаданын чораш барган-нар. Уран чүтү бөлүмүнүн кон-цертин эгелзериин мурнузда ВЛКСМ райкомунун инструтуору эш

Сат арага-хымисты кылырын хоруг-дар дугайында РСФСР-нің Дээди Советинин Президиумунун Чарлык-биле колхозчуларын таныштырган.

Агитбригаданын киржикчилери районун эске-даа колхозтарына барып, солун концерти көртүзүп чоруп турарлар.

Оон-биле чергелештир чонун ортузунга хоойлу-дүрүм танылгалы Барын-Хемчик района четпес чо-

руттуган чорук хуралга илерзөн. Ол районда кем-херек үтүгелдигери ам-даа үргүлчүлүк турар. Биче хулган херек үтүгелтеш, чүтле бо чылдың баштайгы чартында безин элзэн кижилер кемчеге оонашкан.

Мындыг четпес чорукту дарыг чалайдып, районун хоойлу-дүрүм камгалаар органдарынын ажил-чорудугазын амгы үнөгө негелдеринге дүштүр экижидерин районун суд, прокуратура, шагдаа органдарында база автомашиналар шим-чөөшкенин чогур чурумун тургуз-уарын автономиясынын черинден чө-вүлөс хураалын киржикчилери негел турганнар.

Оон-биле чергелештир чонун ортузунга хоойлу-дүрүм танылгалы Барын-Хемчик района четпес чо-

руттуган чорук хуралга илерзөн. Ол районда кем-херек үтүгелдигери ам-даа үргүлчүлүк турар. Биче хулган херек үтүгелтеш, чүтле бо чылдың баштайгы чартында безин элзэн кижилер кемчеге оонашкан.

Мындыг четпес чорукту дарыг чалайдып, районун хоойлу-дүрүм камгалаар органдарынын ажил-чорудугазын амгы үнөгө негелдеринге дүштүр экижидерин районун суд, прокуратура, шагдаа органдарында база автомашиналар шим-чөөшкенин чогур чурумун тургуз-уарын автономиясынын черинден чө-вүлөс хураалын киржикчилери негел турганнар.

Шагаан-Арыгнын чолаачыларында

Батылдын № 1 АТБ-ынын Ша-гаан-Арыг салбырынын коллектив-чели чылдың баштайгы чымы—1959 чылдың бүдүрүлгө планын Совет Конституциянын хүнүн тавар-шытыр күүсөдүрүн хүлээген. Ал-дынган хүлээленин челишкенин боттанып турарын эртен чеди ай-ларын түнели көртүзүп турар. Чеди айларда чүк сөөртүлгөсүнүн планы тонна-километр талазы-биле 119 хуу, тонна талазы-биле 135,5 хуу күүсөттинген.

Коллектив кезиктиренин ари-а-зында калбарган социалист чар-мышка эки көртүзүлгөсүн чеди ап турар мурнакч кижилерин саны эртен чылдазындан ам көүдзөн. Автомашиналарын техниктиг ажаалгазын чогур үнөгө чорудуп, оларын беди бүдүрүлгөсүн ажилдап турган чолаачылар А. Истомин, А. Бухтеев олар бүдүрүл-гө оонашканын чыл эгезинден бээр ай санында 150 хуулан өрү күсөд-иг келгенер. Коммунист күш-ажылдын шалыпчылары деп хүндү-лүт атты оларга тыыскаан.

И. Шонареде уурткан 8 киж-и составтыг септекилер бригаданын эки ажилын демгелзэр херек. Автомашиналарын септегелди график бугуар чогур хуулазында эки шынарыг чорудуп турарын-дан автопарктин техниктиг белег турар чоруп чеди алдыган.

Амгы үдөс районун колхозта-рында болган сөөкөдүндө дүштү ажаап алымшкын калбарып тур-ар. Бо чутула кампанияга бистиг чолаачыларын багыт эвес белет-кенген. Салбырда бар автомашина-ларын тараз сөөртүлгөсүн тазыры-тыр эде дерзеп. Ажаап алымшкын-нын бүдүрүлгөсүн коллектив кезик-тиренин нийти хураалыга бо айты-рынын чуталжып көргөн. Дүштү ажаап алымшкынны ажилдап кижилер тус-тузунда бедиткен хү-лээлгелерин алган. Ылангы чола-ач эш Охотников 1600 тонна, эш-тер Кузьмин, Бухтеев олар 1100—1100 тонна тарааны, а оон эске чолаачылар 1000 тоннадан эвээш эвес тарааны сөөртүр деп хүлээлге-лиг алган.

АТБ салбырынын 20 ажыг чо-лаачылары амгы үдөс районун кол-

хозчуларга таныштырган. Сут-Хал районун Култура ба-жынынын директору эш Кеңенге уурткан агиткулубригадан кир-жикчилери чоокта чаа «Алдан-Мад-дыр» колхозтун мад чени белетпес турар бригаданын чораш барган-нар. Уран чүтү бөлүмүнүн кон-цертин эгелзериин мурнузда ВЛКСМ райкомунун инструтуору эш

Сат арага-хымисты кылырын хоруг-дар дугайында РСФСР-нің Дээди Советинин Президиумунун Чарлык-биле колхозчуларын таныштырган.

Агитбригаданын киржикчилери районун эске-даа колхозтарына барып, солун концерти көртүзүп чоруп турарлар.

Оон-биле чергелештир чонун ортузунга хоойлу-дүрүм танылгалы Барын-Хемчик района четпес чо-

руттуган чорук хуралга илерзөн. Ол районда кем-херек үтүгелдигери ам-даа үргүлчүлүк турар. Биче хулган херек үтүгелтеш, чүтле бо чылдың баштайгы чартында безин элзэн кижилер кемчеге оонашкан.

Мындыг четпес чорукту дарыг чалайдып, районун хоойлу-дүрүм камгалаар органдарынын ажил-чорудугазын амгы үнөгө негелдеринге дүштүр экижидерин районун суд, прокуратура, шагдаа органдарында база автомашиналар шим-чөөшкенин чогур чурумун тургуз-уарын автономиясынын черинден чө-вүлөс хураалын киржикчилери негел турганнар.

Оон-биле чергелештир чонун ортузунга хоойлу-дүрүм танылгалы Барын-Хемчик района четпес чо-

руттуган чорук хуралга илерзөн. Ол районда кем-херек үтүгелдигери ам-даа үргүлчүлүк турар. Биче хулган херек үтүгелтеш, чүтле бо чылдың баштайгы чартында безин элзэн кижилер кемчеге оонашкан.

Мындыг четпес чорукту дарыг чалайдып, районун хоойлу-дүрүм камгалаар органдарынын ажил-чорудугазын амгы үнөгө негелдеринге дүштүр экижидерин районун суд, прокуратура, шагдаа органдарында база автомашиналар шим-чөөшкенин чогур чурумун тургуз-уарын автономиясынын черинден чө-вүлөс хураалын киржикчилери негел турганнар.

Оон-биле чергелештир чонун ортузунга хоойлу-дүрүм танылгалы Барын-Хемчик района четпес чо-

руттуган чорук хуралга илерзөн. Ол районда кем-херек үтүгелдигери ам-даа үргүлчүлүк турар. Биче хулган херек үтүгелтеш, чүтле бо чылдың баштайгы чартында безин элзэн кижилер кемчеге оонашкан.

Мындыг четпес чорукту дарыг чалайдып, районун хоойлу-дүрүм камгалаар органдарынын ажил-чорудугазын амгы үнөгө негелдеринге дүштүр экижидерин районун суд, прокуратура, шагдаа органдарында база автомашиналар шим-чөөшкенин чогур чурумун тургуз-уарын автономиясынын черинден чө-вүлөс хураалын киржикчилери негел турганнар.

Оон-биле чергелештир чонун ортузунга хоойлу-дүрүм танылгалы Барын-Хемчик района четпес чо-

Редакцияга чагаалар

Автомашиналарнын ажыглалы четпес

Чаа-Хал районун «Найрал» ко-дэ ажил-агы артелинде 14 авто-машиналар санаттынын турар. Олар-нын ажил-агыгы өзү-биле ажыгла-байн, оларнын техниктиг ажаалда-зын өй-шаанда чорутпайн турарын-дан колхозта ам чүтле 7 автомаши-на дөштүп ажилдап турар. Туулу-бүдүрүлгөсүн хергелзэр дээш 30 му-рубль-биле сатып алган мотор, база бүдүн чартык тонна чүк деңизлэр бир автолензи камдыг-даа ажыгла-га кийринмейн анаа чыдар.

Машиналар үргүлчү үрелип ту-рарын кол чыдаганын чолаачы-калдарын техниккага кам чогунда, ол ышмаш гараж чогундан машина-лар кыжын-даа, чайын-даа даштыгаа

С. КЫРГЫС,
Н. ХОВАЛЫГ.

Тудугну тодаргай удуртуп

Чөөн-Хемчик районо эртен чылдың ажал тудугларын кылдыр-ган. Чыжаа, Хорум-Дага чаа сто-ловаяны, район төвүнө складтар-нын туттурган. Ындыг болза-аа тудуг ажылы бо чылдын райпо-до оомук чоруп турар.

1959 чылда урутар аслин ажилдап кийер турган, а оон бажынынын чүтле ханазы кыл-

дыган, тудуг материалдарын чогундан асли тудуу соксан. Дорт аал ишти чурттар бажынын тудуу база чедир кылдыныман.

Бүдүрүлгөсүн болган культу-ра-амыралдын эске-даа тудуглары райпо-да ыска садап турар. Бо-луну тудугларын тодаргай удурту-рун райпо утуп турары тодаргай.

М. КУНГААЖАП.

Арыг-шеверни сагыбайн турар

Барын-Хемчиктин Аксы-Барлык суурга столоваяны райпо баштаар чери бир чыл бурунгар ажыган. Ындыг болза-аа столоваянын ажи-лын чогур негелдезинге чедир эки-житпелен.

Белетпес турар кемнерин шы-на-ры чамдык эки аймадан кемнери чамдык эки эртер ажыдыр ду-зап каар азы чедир дузавас чорук-тар хаа эвес тазаркып турар. Сто-ловаяга хергелзэр хлебни район те-

вүдөн сөөртүп алыр ам-даа тр-гүлчүлөшкөн, ыччанга хлеб чок-ка кемнери чоруктар эвээш эвес.

Столоваяга арыг-шеверни са-гы-байн турар. Сөөктерге болган эске-даа халдары тардыр амыттарыга удуу кемчелерин албайн келген. Аксы-Барлык суурга столоваянын ажилын экижидерин ажилчылар негел турар.

С. СААЯ.

Чонга ээлдек болуп

Тандынын «Межтег» совхозта столоваянын буфет эргелекчин эш Лопатинанын кемнери-челерге эгел-дес чоруп сөөлүгү үдөс дөштү. Буфеттен аш-чөм аймаа салып алыр азы талон бижидип алыр дээш келген хамыштыларка оон хылдыган, хордаан турарын ки-жи бо-аа көрүп болуп.

Чаш урулуг С. Көк-ыс деп те-роожон кижи чүве сатып алыр дээш келгире, оон камдыг-даа чы-далган чок чеге кончан турга-сто-ловаянын повардын совбасты каа. Буфет эргелекчин эш Ла-патинанын ажилында болган ажи-чачында четпестерин чалайдыр-херек.

Т. ТАМЫ-САМУР.

Бүгү күжүн бээринге долу шийтпирлиглер

тускай бөлүктү чоруткан. Оон бээр-де көшкүн араатар совет эмне-лгеге бүтүрп, азыр бергенде совет эм-чилерге көз, оларнын дузанын эш турар апарганнар.

1930 чылда Тывага 2 эмне-лгелер, 1 аптека болган 1 эмне-лге салы-ры турган, камдык камгалаалыга ча-рыгдалар 100 муң рубль бооп тур-ган. 1936 чылдан эгелзеш эмне-лге ажилдакчыларын саны көүдөп, тыва эми кадрлар тытпым келген.

1944 чылдын октябрь 11-де Со-вет Эвдильяни составына Тыва улус эки-тура-биле кирген соонда Тывага камдык камгалаалы ажилы му-рундагызында-аа улам шалкын хөгжүп, эмне-лге албан чердери хөйү-биле тургустунуп эгелзеш.

1944 чылдан 1959 чылга чедир Тыванын камдык камгалаалынын хөг-жүлгөсүн даразында саннар тодар-гай херечиле турар: 1944 чылда камдык камгалаалына 5,6 млн. рубль чыгарыдан турган болза, 1959 чылда оон чыгарылыгы хергелзеш-ри-биле 49,6 млн. рубль көрдүгөн. Ол болза 1944 чылга деңзеге 9 катап хөй.

Эртен 15 чылдарын дургунда дээш болган ортукмак тускай эрте-минг эмне-лге ажилдакчыларын са-ны дыка өскөн. 1944 чылда обласка 22 эмчелер турган, ал оларнын са-ны 285 четкен, ол-аа үдөс ортукма-к эртеминг эмне-лге ажилдакчылары 135 кижиге турган болза, ам 1035 кижиге чедир өскөн.

Кызыл хорайда медицина учи-лищесин ортукмак эртеминг эмне-лге ажилдакчыларын белетпес турар, 1948 чылдан 1959 чылга чедир ол өөредилге чери 460 тускай эртемингелерин белеткен. Ол ышмаш тускай эртеминг алгач ажилдакчы-ларын саны чыл келген тууду өзүп турар. 1944 чылда обласка 325 орнунарыл 14 эмне-лгелер тур-ган болза, ам 1665 орнунарыл 38 эмне-лгелер бар апарган, эмне-лге салбырларынын саны 47-ден 115 чедир өскөн, аптекалар 9-тан 18 чедир көүдзөн. Тыва Совет Эвдиль-яни составына кирип турга 200 урулгар турар 3 ажилер турган болза, амгы үдөс 1460 урулгар ту-рар 48 ажилер бесте бар.

Район сангыта тускай эртеминг эмчелеринг, хергелзештеринг болган бичил урулгар азырларын тал-а-зы-биле консультацияларын тургус-

кан. Тускай эмне-лге-профилактиктиг диспансерлер, дыка хөй фельдшер-акusher салбырларын четкилери, Санитар тырыдышкын бажыны ам бисте бар. Кезип эмнээр эмчинин дүргөн дузанын чонг чедирер-биле санитар ужу-чүлүк организасты-тынган. Аар арааннарын область эмне-лгесинде оон-биле экеп, азы дуза хергелзештерин чегре область эмне-лгесинин эмчилери самолёттү чедип турар. Областа курорт бай-лактары ажилдагынын эгелзеш, Уш-Белдир болган Чоок курортта-ры ажилдап турар. Чоокчу чылдар-да оларнын ажыгалы улам эки-житпелен.

Бо чеди чылда чонун камдык кам-галаалы улам ылай экижидер тала-зы-биле улау ажилдар бистиги обла-лазымыска чоруттунар. Ажилчы чоннарын эмне-лге хандырылгасын башлаган үтүктел чок организасты-тынган турар ужулуг.

СЭКП-нің ХХІ съездин болууну төөгүлүт шийтпирлеринге көдөс ажил-агынын болган үлгүлүк чеди чыл ишинде күчүлүт көдүрер-биле чегелештир чонун ажилдакчы-ларын бедири, эмне-лге хан-уурылганын улам экижидерин көр-гөн. Совет медицина болза азыр-гынын баш удуу болдурбазынын принциптеринге үндөшлөп тургус-тунган.

Полхозтарын хөргөнгө-биле эм-не-лге албан черлерин турар дугайында эгелзешкип бүтү-ниитинин и-чөөнгөйин хаара түлүп турар. Эм-не-лгелерин четкизи улам калбар-гыр херекке чүтле күрүненин эр-гелзешин эвес, колхозтарын акша хөргөнгөйин кийиритири чорук чурттакчы чонун камдык камгалаалы эки-жидеринче улаанган ажилдарын оон-даа калбартыр арганы бээр.

Бистиги областа камдык камгалаал-дын район организастарын эде тургустунган: районун камдык кам-галаал кидизин, районо-биле болган сангидистанын ажилдарын чангыс район эмне-лгелери харылап турар апарган, ол чорук ажилды чегелештир кылдыр чорукту уу-ткан. Ындыг болза-аа санитар эм-чилери район эмне-лгесинин эмчин болуп далкырап ажилдап эгелзеш болган көдөжө үмөстөп, район тө-вүгө ажилдап туруп берген. Ол четпес практикадан уштунуп, сани-

Түннел кылбайн келген

Эрзин районун төв—Эрзин суурда парикмахерская тургусту-майн турар дугайында айтыр Эр-зин суурга болулап турган хураал-дарга мурнуку чылдарда үргүлчү көдүрүп турган болган область со-луннарыга кам улаа парлаттын-гылаан. Ыччалзжок бо чутула ай-тыртыр амдыга чедир шийтпир-летимейн келген.

Районун коммунал хандырылга чери болган райпо ажилчы чонун культурулг негелдизин хандылар дугайында сагыш салбайн турла, ра-йонун партия, совет организаста-лары анаа эгелзеш турарына Эрзин суурун ажилчы чоннары хомудат турарлар.

Н. САЛЫ.

Столоваянын ажылын экижидер

Өвүр райпо-дун Хандагайтыг-да столоваянын ажилында четпес-терин моон мурнузда солуннарга бижип, хураалдар чуталжып келген. Ындыг болза-аа столова-нын ажилы экижидерин туржук, харын сөөлүгү үдөс улам басырал турар апарган. Столованын сеп-телгенин бир ай ажыг үдөс чорудуп келген.

Чемнери эки шынарыг кылдыр белетпес болуп аргалар бар. Ын-чалзжок, белетпес турар кемнерин шынары чамыс, мун, рис, па-шалан эсе кемнери кончук ха-вар кылдып турар. Столованы ажилдакчылар сонгар чүтле чалгыс шак эртенде чөм төшө бээр таза-рылгалар үргүлчү болуп турар. Сто-лованын ажилында четпестерин чалайдыр, кемнери-челерин не-гелдизин хандыларын райпо баштар чери дүргөн шийтпирлээр үе келген.

М. ДОЖУ.

Чемнери эки шынарыг кылдыр белетпес болуп аргалар бар. Ын-чалзжок, белетпес турар кемнерин шынары чамыс, мун, рис, па-шалан эсе кемнери кончук ха-вар кылдып турар. Столованы ажилдакчылар сонгар чүтле чалгыс шак эртенде чөм төшө бээр таза-рылгалар үргүлчү болуп турар. Сто-лованын ажилында четпестерин чалайдыр, кемнери-челерин не-гелдизин хандыларын райпо баштар чери дүргөн шийтпирлээр үе келген.

М. ДОЖУ.

Чемнери эки шынарыг кылдыр белетпес болуп аргалар бар. Ын-чалзжок, белетпес турар кемнерин шынары чамыс, мун, рис, па-шалан эсе кемнери кончук ха-вар кылдып турар. Столованы ажилдакчылар сонгар чүтле чалгыс шак эртенде чөм төшө бээр таза-рылгалар үргүлчү болуп турар. Сто-лованын ажилында четпестерин чалайдыр, кемнери-челерин не-гелдизин хандыларын райпо баштар чери дүргөн шийтпирлээр үе келген.

Чемнери эки шынарыг кылдыр белетпес болуп аргалар бар. Ын-чалзжок, белетпес турар кемнерин шынары чамыс, мун, рис, па-шалан эсе кемнери кончук ха-вар кылдып турар. Столованы ажилдакчылар сонгар чүтле чалгыс шак эртенде чөм төшө бээр таза-рылгалар үргүлчү болуп турар. Сто-лованын ажилында четпестерин чалайдыр, кемнери-челерин не-гелдизин хандыларын райпо баштар чери дүргөн шийтпирлээр үе келген.

Чемнери эки шынарыг кылдыр белетпес болуп аргалар бар. Ын-чалзжок, белетпес турар кемнерин шынары чамыс, мун, рис, па-шалан эсе кемнери кончук ха-вар кылдып турар. Столованы ажилдакчылар сонгар чүтле чалгыс шак эртенде чөм төшө бээр таза-рылгалар үргүлчү болуп турар. Сто-лованын ажилында четпестерин чалайдыр, кемнери-челерин не-гелдизин хандыларын райпо баштар чери дүргөн шийтпирлээр үе келген.

Чемнери эки шынарыг кылдыр белетпес болуп аргалар бар. Ын-чалзжок, белетпес турар кемнерин шынары чамыс, мун, рис, па-шалан эсе кемнери кончук ха-вар кылдып турар. Столованы ажилдакчылар сонгар чүтле чалгыс шак эртенде чөм тө

АКЫ-ДУҢМА СОЦИАЛИСТИГ ЧУРТТАРДА

Ханойда бүгү улустун байырлалы

ХАНОЙ. (СЭТА). Бодуун аял-наз байырамын республиканын тургустууларынын 14 чыл оюн демгелери-биле Вьетнамын Демократтыг Республикасынын намыс-салымын бүдүмчүлүгү сентабры 2-де 200.000 ажыг кижи үнүп белген.

Вьетнам информация агентстванын даямчыланын бугаар алмуга, 14 чылдар мурун президент Хо Ши Мин Вьетнамын хамдарышпас чорун болгаш Вьетнамын Демократтыг Республикасынын тургустуулары чарлап үндүргөн Баднь дээр шөүлүг шөүлүг иш-ириге 6 шаа турда Вьетнамын Ажылчы чоннар партиясынын болгаш ВДР-ниң чазанын ууртукчулары президент Хо Ши Мин, Национал хуралдын доктаамал комитетинин даргазы Тон Дык Тзынг болгаш премьер-министр Фам Ван Дот баштадыр кестүп белген. Моол Арат Республиканын партия-чазы төлөөлери кезигүнери Моолдун Араттыг-революст партиясынын ТР-зынын бирги секретары болгаш МАР-нын Министрлер Чогулалынын даргазы Ю. Цеденбал баштадыр база төп илдирге турган.

Аалчыларга илдирилсе—даштык күрүлери Ханойда дипломаттыг төлөөлөкчилери, Вьетнама хайлаарал болгаш контроль таламы-биле делегей комиссиясынын ууртукчулары, акы-журна социалисттик чурттардан тусай өртемчилер болгаш азым-бүрү даштык төлөөлөр.

Ханойн шөгө чыгалан чурт-гачыларын президент Хо Ши Мин допчу чүве чугаалаан.

Эрткен 14 чылдарын дургутуула бистин социалисттик лагерине хүн белген турум бажыгын белген деп

президент чугаалаан. Бистин чурт-туусу база-ла экономиктиг, политиктиг, культуруг, дипломаттыг талаарга болгаш национал камта-лаздын талазынга улам улуг деп-шилдени чедип алган болгаш чедип ап турар. Тайбын каттышса, хам-маарышпас, демократтыг, чечекте-лин турар болгаш күштүг Вьетна-мын тургузар деп долу шийтирил-гис, ыччанган ол сорулгага чү-гаажок чедип алыр бис.

Улуг Совет Эвилели баштаан со-циалисттик лагеринин эң-сеткил каттыштырылганын алдары дээр, бүгү делегейге тайбынчы-алдары дээр йералар-биле Хо Ши Мин бодуун чугаалаан дооскан.

Оң соонда Моолдун партия-ча-зак төлөөлери баштыгы Ю. Це-денбал чүве чугаалаан.

ВДР-ниң камгалал министри бол-гаш Вьетнамын улустун армиясы-нын кол командирлеринин генерал Во Нгуен Зяп Вьетнамын улус-тун армиясынын болгаш хей-чинти-нин айымы чок чорутуун орган-нарынын кезектери парад шөгүге чыкаалыг турда оларны ажы-машинага туруп алган өргөн бол-гаш ВДР-ниң тургустууларынын 14 чыл өн-биле холбаштыр дужаа-ла номчаан.

Национал каттыжымшыкын дээр, Муруну-Чөөн Азияга болгаш бүгү делегейге тайбын дээр эң-сеткил каттыштырылганын бажыг-лаарычче болгаш демиселди тургу-згачыларча бүгү вьетнам улусту кыйгыргаш, улустун тайбын күш-ажылын камгалаар дээр дайынчы-белен чорутку белдирер армияны болгаш айымы чок чорутуун орган-нарынын бүгү бөл-составына ВДР-ниң камгалаа министри дужаа-ла.

Банска-Бистрицада

Августун 29-та Чехословакия-нын Коммунист партиясынын Топ Комитетинин, Словакиянын Комму-нист партиясынын Топ Комитетинин, Чехословакиянын Национал Фронтунун Топ Комитетинин, Словакиянын Национал Фронтунун Топ Комитетинин, Национал Хуралдын президиумунун, Слова-киянын Чогулалын, республика-нын Чогулалын болгаш Словакия-нын төлөөлөкчилеринин кордууун байырыг хуралы тура халымш-кынын төвү турган Банска-Бис-трица хоорайга советак тура халым-кынын он беш чыл болганынга холбаштыр болуп өрткен.

Чехословакиянын Коммунист-партиясынын Топ Комитетинин Политбюро кезигүнерге кандидат Рудольф Стрехай байырыг хуралы ажиткан. Совет Армиянын дайы-чыларынын болгаш словак улусту-тура халымшкынын маалымла-рынын гитлерги фашизмни чы-ча шавар болгаш Чехословакияны хостаар херекке улуг ачы-хавыа-зын Р. Стрехай онаалап демгелээ. өлгөн маалымдарга турсаал кыл-дыр оларны сактап, бут кырынга туруп буларын саваллаан.

Оң соонда Чехословакиянын Коммунист партиясынын Топ Ко-митетинин Бирги секретары, Чехо-словак Республиканын Президенти-ли Антонин Новотныйга илеткез-кылары-биле өс берген.

Хосталга соонда Чехословакия-га болгулаан үнденин хей-ниги бол-гаш политиктиг чаргышкынар-нын дутайн толаргай-биле чү-гаалавышаан, келер чымын Чехо-словакиянын хосталганын он беш

чыл болганын холбаштыр кыл-дыр түнөөлөкчилерин капитализм-дин социализмниң бүгү таламы-биле артык күштүн херек кырынга баштааар деп Новотный айткан. Делегей байдалын айтыргала-рычче кирген, Совет Эвилелинин чалгыш чокка чорудун турары тайбын кожа-хелбөө турарынын болгаш чаргышкынын идеяны миллион-миллион кижилерин болгаш бүдүн улустарын ортуулаан бу-дунген таламчыларын тып ап ту-рар деп илеткекче демгелээ.

ССР-ниң Министрлер Чогулалы-нын Даргазы Никита Сергеевич Хрущев биле АКШ-тын президент-ли Дуайт Эйзенхауэрин барып-ка-чир деп турарынын таламы-биле Новотныйнын чугаалааны болза: «Ам болур деп турар ужуражымш-кынар бекке деңгелге чөвүлөсүз бу-дун улустарын ортуулаан бу-дунген таламчыларын тып ап ту-рар деп илеткекче демгелээ.

Барыны-терман өжөргөстөрүн болгаш милитаристтерин хоралыг үлгөдешкенин тайбынчы херезге айымдын айттышаан, тайбын болза ол айымдыг чоруту-ууткаарынан болгаш Совет Эви-лелинин тайбын күзөп савалдарын күзөп алырынан хамдары деп илеткекче демгелээ.

Илеткекчинин уламчылааны бол-за, тайбыннын херез социализмниң өтүшкүчү-биле үзүбөс харыза-лыг. Социализм бажыг болган ту-дун-на тайбын улам-на бажыг бо-лур. Совет Эвилелинин өзүп турар-лагеринин өзүп турар күчүгү агрессия бөлүктөрүнүн чаз дайын-ны кысырынга моодаа болуп турар.

Моол радионун 25 чылы

УЛАН-БАТОР. (СЭТА). МОЛЧАКЭ агентстванын халымшкынын буга-ар алмуга, Моол Арат Республи-кага радио дамчыгышынын органи-заациясында бээр сентабры 1-де 25 чыл болган.

Моол-биле холбаштыр Улан-Ба-торга байырыг хурал болган.

Моол радионун 25 чылдын ху-гайында илеткелди МАР-нын ин-формация болгаш радио дамчыг-ла херектеринин таламы-биле өргө-лөдүнүн начальнигинин оралакчы-ы П. Солюмдарга кылган. Агы-үсө МАР-да 65 радио бөлүктөрү болгаш барык 30.000 радио төчө-лөрү санаттынын турар деп ол де-мгелээ. Эрткен 25 чылдарын дургутуула радио дамчыгыштары-нын хонукта-ла үргүзүлгө бар-5 5 катан утаткан. Совет Эвилели-нин дуламы-биле туруп турар 150 киловат күчүгү радио станцияны 1960 чылдын эгезинде ажыгала-кыр. Ол радио станцияны агы-станциядан 3,6 катан артык кү-чүгү болур.

Агы үсө моол, орус, кызат болгаш казак дилдарга боттанды-рып турар радио дамчыгыштарын агында, англи болгаш француз дилдарга дамчыгыштар база бо-лур.

Кыдат ажылчыннара

ПЕКИН. (СЭТА). Пекинниң бол-гаш Согу Кыдаттын өскө-лаа хоор-ларынын ажылчыннара август-плавин күтөөлөкчилер дутайында айткан турарын Синьхуа агенти-лел демгелээ.

Пекинниң 163 бүдүргөдөрү болгаш Ташынынын 140 бүдүргө-дөрү августун дилгалдарын хуу-сазында өртүөстөйлөд.

Ташынынын бирги стань-гу-дунуң аюлу августун плавин хуу-сазында алды хонук бурун-гач күтөөлөс. Шаньси мөжүнүг Тайвань хоорайынын алдан дөрт бүдүргөдөр чырып болгаш хонук даш шахталары август айында дил-галарын хуу-сазында ийден өсө хонук бурунгар күтөөлөс ийден азы ажы күтөөлөс. Ол чөдө-лөк бүдүргөдөрү августун бирден 27-те чөлү хуу-сазын дургутуула-нылуң бо үзүнгө деңгелге өсө 10 хуу, прокаттын—23 хуу, шой-туу—36 хуу, хонук даш казы-ды—9 хуу көзүдөн.

Патриотчу эгелээштин

БЕРЛИН. (СЭТА). Пилтаула пос-таамы кобиндамын ажылчыны Иригари Рихтер болза, Герман Де-мократтыг Республикага бир-ле ху-гаарында, Валентина Гаганова ыл-каш, муракчы бригадала хонук-лап турар бригадала шилтөөс бол-гаш оң үзгөсүн республиканын чаз-чаа ажылдакчылары эдерил ту-рарлар. «Неес Дейчланд» солун-пун август укенде бижээни болза, чүдө Пилтауун бир пос-таамы ко-биндамын белин Рихтерин эгел-ээшкенин чели ажылчынар бол-гаш үш мастерлер деткөөнөр. Олар хонуктагы бригадаларын болгаш чөдөрүн ууртун эгелээс болгаш боттарынын чаз коллективтерин муракчыларын деңгелге чедир бадурер деп хүлөөнп алгандар.

Рихтерин бригадала кобинда-тын ажылчылары болгаш Гер-ман Демократтыг Республиканын бүгү бүдүргөдөрүнүн ажылда-кчылары тергин шынарлыг ба-раанынын бүдүрүлгө кыйгыргал-нар деп ол солун медегелен турар.

Эйзенхауэрниң болгаш Макмилланның чугаалажышкынынын доозулганы

ЛОНДОН. (СЭТА). АКШ-тын пре-зидентин Д. Эйзенхауэрин Анг-лига аян-чорунун албан таламы-биле кезе доозулган. Эйзенхауэр-ниң премьер-министр Макмиллан-биле шыгымы чажыт байдалга өрт-кен чугаалажышкынынын соонда калдыг-ла паралаа конфе-ренция болгаш, ийн чурттарын ууртукчуларын ужуражымш-кынынын түнөөлөкчилер дутай-мында албан хуу-сунун дилгалы-ла болгаш.

Эйзенхауэрниң болгаш Макми-ланнын чугаалажыг бугуштур чуга-аларын август 31-ниң кезе-синде телевидениге дамчыткан. Чу-гаалажышкынар үзүндө олар-нын чугаалажык көрүп турганы де-легейин агы байдалынын чамдык айтыргаларына хамдарыштыр олар чүве чугаалаан. Эйзенхауэр-да, Макмиллан-да боттарынын чуга-аларына тайбын хамдарышкынын өргөжөк чугаалажык медегелен тур-гандар. Делегейин маргылдалыг айтыргаларын шийтирлөө таар-ыштыргалары-биле чазактар башти-нарынын чөвүлөс хуралын чымы-лдарын Макмиллан деткип чуга-алаан. Президент Эйзенхауэрниң Барыны Европанын чурттарына чораны болгаш Совет чазактыг баштыгы Н. С. Хрущев-биле оң-ам болур ужуражымшыкынын ча-зактар баштигынын чөвүлөс ху-ралын өрттирерге «эң эки бай-даларын» тургузарына дулаагар-деп ол демгелээ.

АКШ-тын президентин Барыны Европата оң ужуражымшыкынын болгаш Н. С. Хрущев-биле оң-ам болур ужуражымшыкынын «тай-бын чөдө өргөжөк чугаала болуп турар» деп медегер билишкы-биле болгаш деп болуптур эгел-ээчче айткан. «Чазактар баштиг-нарынын чөвүлөс хуралын кээр-болурусса, бистер шунту ош бил-лир ужураг бис» деп Эйзенхауэр чугаалаан. Чурттар аразында, ыланга Барыны болгаш Чөөн чү-ктерин аразында харылааларын калбартырынын өргөжөк чугаала-нын Эйзенхауэр онаалап демгелээ.

«Иделарын, бараанынын болгаш өрткөдөрүнүн түнөөлөс ош-чорук чорутку өжидер ужураг бол-гаш... чон тайбынын күзөп турар, ону буту чүрө-биле четкейиб ка-нал турар кылдыр савкар мен, тайбынны алыр артыгы чонга хан-дырып бээр ужураг бис кылдыр савкар турар» деп ол демгелээ.

Бодуун боламын таймырлагы-шаан, Эйзенхауэр болза солчу-кун кулустар аразында кайы-айы-зын билич чорукка чедирп кел-лир, а «кайы-айымын биличир айымдыга келгеш тайбын ол булур» деп чугаалаан.

Индыг болзажок, Барыны чүк-болуун политиканын чорудула «бажыг» болгаш «эделек» чорутку көргүзөр ужураг деп Макмиллан

демгелээ, а Макмилланын Эйзен-хауэр деткөөс, барыны таламы кү-рүнелер ол принциптерин Барыны Берлинге боттандыра ужураг деп медегелээ.

Оң-биле калы Макмилланын чу-гаалааны болза, барыны таламы кү-рүнелер ол принциптерин бары-мдылавышаан, улустар аразынын айтыргаларын «шиитирлөө таар-ыштыгарын чедип алыр төлөө, шын аргаларын тынар ужураг».

Чазактар баштигынын чө-вүлөс хуралын чымылдарына бе-лен-биле бээр мен деп президент Эйзенхауэр медегелээ. Бар эвес ол чөвүлөс хурал чөвүлөсүн тай-бын шийтирлөө таарыштыргалары-ны бээр болза, калдыг-ла ийи-мысачче, оң иштине Москва-да бээр мен деп ол чугаалаан. Ол хи-реинде Эйзенхауэр «китдериниң бажы төдөдүн болгу дег чөвүлөс хуралдарга киришпес мен» деп немей чугаалаан. «Иччанган чаагай үрө-түнөөлөргө кандидат бир илгелдерин болур ужураг бис» деп президент чугаалаан.

Эйзенхауэр-да, Макмиллан-да боттарынын чугаалаарына кошка-көжүлдөйг чурттар дилгаларына улуг согуургалды салган болгаш оларга дуза көргүзүлгө өргөжөк чугаалажык онаалап демгелен тур-гандар. Чөөн болгаш Барыны чүк-терин аразында чөвүлөс ху-галында айтыргалы болгаш, чон-ка көжүлдөйг чурттарын айты-рыны Барыны чүккө улам улуг ужу-ру-дулаа болуп турар деп Эйзенхауэр чугаалаан. Оң-ам сөстө-ринден алырп турарын бугаар алмуга, бар эвес барыны таламы кү-рүнелер ол чурттарга дуза көр-түсөс болза, «чаштышкыны болу-бис» деп ол айымдыкын турар.

Чугаалажыглар үзүндө англ-америк харылааларын дутайында айтыргалы баш көргөн. АКШ-тын болгаш Англиянын аразында, ыла-гыла ийн-тин чылдар мурунунда Чөөн-ку Чөөн чүктүн ужурунда, а чүд-дө-ла—Иракын Чөөн чүктүн ужурунда шыгымы чөвүлөс ху-ралын деп Макмиллан айткан.

Макмилланын сөстөрү-биле алмуга, агы үсө Англиянын болгаш АКШ-тын аразында чөвүлөс ху-ралы чалыгтылган. Иччангажөк хей-хей аялган бараанынын АКШ-че салгалап киририн Каттышкан Штаттар кызыгарал турар, ол чорук англ экономкага ыраза таарыштыргалы турар деп Макми-лан хонудан турган.

Барыны таламы күрүнелерин политиканын согу-аталганын болгашун ролуну дутайын пре-зидент Эйзенхауэр болуун чугаала-ны демгелээ. Ол блок аймык чок чорутку болгаш тайбынны хам-дарынын сорулгаарына бараан болуп турар чүве деп ол база да-гыл бугурадин турган.

Барыны таламы күрүнелерин политиканын согу-аталганын болгашун ролуну дутайын пре-зидент Эйзенхауэр болуун чугаала-ны демгелээ. Ол блок аймык чок чорутку болгаш тайбынны хам-дарынын сорулгаарына бараан болуп турар чүве деп ол база да-гыл бугурадин турган.

Тайбын дээр демиселчилерни демдеглээн

Чаз дайыннын кыжанышкы-нынга улуг демиселдин бүгү-де-легей хүнүнүг бүдүзүндө, ав-густ 31-де, Тайбын камгала-ны Совет комитетинде Москва-нын хей-инитинин төлөөлөк-чилерин байырыг хуралы бол-ган. Тайбын таламчыларынын бүгү-де-легей шийчөөшкенин

он чымы-биле, холбаштыр Тай-бынның Бүгү-де-легей Чөвүлө-линиң нонгун медалдары-биле бол-гаш хүндөл бижиктери-биле со-вет хей-инитинин хей бөлүк ажылдакчыларын шаңнаар дутай-ында доктаалын Тайбын кам-галанын Совет комитетинин харыскалгалыг секретары М. П. Котов номчаан.

Монгун медалы-биле шаңна-тырларын аразында—ССРЭ-ниң улустун артист Г. А. Алек-сандров, «Илестия» солунун кол редактору А. И. Ахжубей, Социалист Күш-ажылдын Ма-лдыры министр В. Г. Баженов, СССР-ниң улустун артист С. А. Герасимов, Совет Эвилелинин Мадыры А. П. Маресев, акаде-миктер А. Н. Несмелов, М. Б. Митин, А. В. Топчиев, Н. В. Ци-

лин, Бүгү-де-легейн садыг пав-ламын президиумунун даргазы М. В. Нестеров, чогаалчылар М. А. Шолохов, А. Е. Корнейчук, Н. С. Тихонов, К. А. Федип, И. Г. Эренбург, композиторлар Д. Д. Шостакович, А. Хачатурян болгаш оон-даа өскелер бар

Тайбынның Бүгү-де-легей Чө-вүлелиниң даясканын бугаар Тайбынның Бүгү-де-легей Чөвү-лелиниң секретары В. М. Чиква-дзе шаңнааларга медалдары-ны болгаш хүндөл бижиктерин тыгылган. Бо бектик шаңнаалар-ны совет хей-инити ажылдакчы-ларына улустар аразында тай-бынны болгаш найыралды бажы-лаарынын херезге оларнын шийларангай салымшыкын дээр тыгылган дээрине ол онаалап демгелээ. Монгун медалдары-биле болгаш хүндөл бижиктер-биле совет хей-инити ажылдак-чыларын шаңнаар дутайында шийтирлөө Тайбынның Бүгү-де-легей Чөвүлели бир эң-сеткилдик болгаш улуг өртүшкү-биле хү-дөл алган деп В. М. Чиквадзе демгелээ.

(СЭТА).

Удавас ойнаашкын!

Бистин корреспондентинис удавас болур ойнаашкынын ху-галын чугаалап бээрине олбистик Алаалга кассалыкын өргө-лө-линиң начальниги Д. П. Зайдентен-дизон. Оң биске чугаалааны болза, 1959 чылдын сентабры 15-те Горький хоорайга 1959 чылда үндүргөн акша-эт-херек-сел лотереясынын (үшүк үнү-рүшкүчү) ойнаашкыны бол-лур. Бо үнүрүшкүнүн шунту 11 разрядтарынын бир разряд бүдүргө-де «Волга» деп 2 ми-лионалар болгаш «Москва» деп 4 автомашиналар, чалгыс квар-тиралыг 5 бажынар, М-52 деп 13 мотоциклдер, ИЖ-56 деп 14 мотоциклдер, 20 планкалар, 3.840.000 акша түнүг 34000 санын өрткөтүг барааныр бол-гаш 3.660.000 рубль түнгө ал-ша ойнаашкыны болур.

Чонга 60 лотереянын ажымы көчүрүлүр. Бирги болгаш ий-га үнүрүшкүнүн билеттерин бистин областа чедикшилик-биле сактап чорук таарылга-аэс болгай. Чүгө ийги үнү-рүшкүнүн ойнаашкынын чонга бистин областын ажылчы чөп-чө-дөр садар деп чүвени утпандар!

АГААР БОДУСТУН БАЙДАЛЫ

Кызылдын агаар бойду байдалы шийчилээр станциянын ме-дээни бугаар алмуга, бөгүн чач чок, биче булуттагалар каап тур-ар хүн болур. Хат кошкаш тургаш, чорук өй-тап алаар. Агаарын температура: областа—15—20, а Кызылга—18—20 градус чымыт болур.

Редактор Н. С. ШОЯГУ.

ХОВУ ТУРЛААНЫН ГИГИЕНАЗЫ

Хову ажылдарын үзүндө эр, херезине колхозчулар колхоз суур-ларыннан ырак черлерде хову бригадаларына үр үеде ажылдап ту-рарлар.

Хову турлаарын тургузу тургаш, ховуга ажылдаар колхозчулар-нын культура-амалдары таламы-биле илеткелдерин хамдары колхоз баштар черлеринин чугула сорулга болур.

1953 чылда болуп өрткен СЭКП ТК-нын сентабры Пленуму хову турлаарына ишти чуртталга бажыларын, кунчаларын тудуп тургу-зарын колхозтарга сүмөлээ.

Ычанган колхозтун бо үеги турлаары чазгайды тугуткан, кажалаттыган болуп ужураг, оларга урулар асыларын, ишти чур-талга бажыларын, машиналарын шыгжал, техника таламы-биле ажаа-рына херектиг шыгжалыг оран-савалдарын, нефть шыгжалыг черлерин, кулжа-столованы, чөм продуктулар шыгжаар чер бажыны, чунар ба-жыны, душту, ажал-агыг тудуларын тургузары чугула.

Хову турлаан бригадаларын ажылдап турары хову уластугонын тө-вүнге шымаалдан 3 км, база довурак довулар оруктардан 100 метр ырак бекке черге тургусса чогур. Хову турлаа арга чогулда болза улам эки. Ногаш үнүштер кижини калдыкыныга улуг ужу-ру-ду-ла-лыг. Хову турлаанын, чуртталга бажыларын, бүдүргө тудуларын, а ол шыкар урулар асылына чаныга кат-чумилер чараш иш-тары, чадан үнүштерин, чечектерин тарып олутурун сүмөлөс турар. Хову ажылынын байдалдарында колхозчуларын калдыкынын камгала-рына арыг суг улуг ужу-ру-ду-ла-лыг.

Ховунын байдалдарында суну нургулайында-ла ажык агыл чыдар черлеринден херезгээр апар. Суг бажыны, кудуктарын суу турла-ларга эвээш херезгелеттинип турар. Ычанган суу довурагыла, бек-талдырбайн херезгээр чугула.

Узуп каан ижер суну кышкыг иштеш, демпр доскаларга, азы бөшкүнүг доскаларга шыгжаар херек. Ажык суг шыгжамал-рындан ушкан сунуң хоразын хлоруг чугай-биле арылдарып, бир бол-за хайылдыргай, ижери чугула. Хову ажылынын байдалдарында суну шын херезгээр хайгараар кылдыр колхоз баштар черлерин санитария таламы-биле хей-инитинин тускай төлөөнү тургузу турар, ол төлө-сүгү канчаар хайгараарын дутайында тодаргай сургаалаан уласто-к эмелтезгиден азы фельдшер-акушер пунктуудан алыр хүлээлелиг.

Хову турлаанын кунжанын арыларын бажылан, бек төгөр огар-дан, мал кажазындан бети дээрле-де 50 метр ырак черге тургузар херек.

Аш-чөм продуктуларын кунжыга салып, тускай саваларга: эйт, ба-лыкты иштиң чайырап каан демпр хааржактарга; хлети тускай му-гаш иштеш хааржактарга азы арыг шоодайлар иштине; сүтү чайырып бисиндер азы балыктын саваларга кудуо шыгжаар.

Дүргөн үрелн бээр чөм продуктуларын хову иштине херезгелеттнер хемчээл-биле соотуп ап турга эки.

Кунжыга чөм бөлөктерин херезгелеттнер херекселерин иштиниң столуларын-биле бир дөмөй кылдыр хамдары чугула. Балык аштар, эйт кезер, ногаш аштарын бөлөкчө мансыларыг столу-рун тус-тус кылдыр тургусса, оларнын чаныга: «М» (чиг-эйт), «Х» (хайындарган эйт), «Ч» (чиг балык), «Б» (хайындарган балык), «Н» (чиг ногаш) «ХН» (хайындарган ногаш) деп бижимдерин кыл-гылап каары чугула.

Чемни чайырап каан шой паштар азы баалыктыг сактынарга бек-деткер херек. Бөлөкчөс чемни муңаш савага салыр болгаш 4 шактан хой эвес, а соок чемнерин (винегретти) 2 шактан хой эвөс үчө кала-галыч чогур. Бир эвес бөлөкчөс чем дараазынын хүнүнге артып калза ону чер бажы иштине салыр; муну (шын) херезгээринин мурунда 10—15 минута иштине хайындар, а ийги бөлөкчөс чемнерин — ба-дыкты, эйтти база катан хаарар херек.

Савалар мырнай кылса арыг кылдыр чугудунган турар дээр онза кичөөлөй салган турар ужураг. Хилриг савалар ижин-шыйдуңу халдырып арыларын, чөмден хорананышкынын чыгалааны бол-лур. Чемнеринин чөмчөгөн соонда саваларын дораан чуур херек. Чууруну мурунда олардан чөм артышкынын аштар. Са-варын баштай хора арылдар поташ деп порошок ээлдиритиг илг-суг-биле, оң соонда арыг илг суг-биле чугаш, кургадыр сүмөлөс турар.

Хову турлаанда чуттут боткарын, сүзүн аштар арылдарын кол-хозчулар херектин ишти-биле бир дөмөй кылдыр көрүп, анаа чогур кичөөлөй салыр херек. Турлаанын девискерин арыг-шөөр тургузу-п, октекти, чуттут чүдөлөр, бок сүзүн иш ажал, аштар чорук сэк-тер-биле демиселди, ижин-шыйдуң, кыжа арылдарын болууразынын кол хемчөлөрү болур. Ычанган кургаг сүзүлгөрт өрткөдөр, чөм артышкынын амытан чөмчөгөрине маргалаарын, чуттут чүдөлөр, октекти хоразын арылдары ажаарын сүмөлөс